

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Střídavá péče o děti po rozvodu – výhody a nevýhody

Diplomová práce

Jméno autora: Šárka Zelená

Jméno vedoucího práce: Mgr. Kateřina Šuleřová

23.4.2007

Joint Physical Custody after Divorce – Advantages and Disadvantages

In 1998 an amendment of the Family Act of 1963 made it possible, following the example of western countries, to entrust children to joint physical custody of parents, after their divorce. This gives them the possibility to equally share the upbringing and making decisions in important matters concerning their child after their divorce. This form of post-divorce organisation of child care is relatively new in this country, and that is why we have little experience with it so far. Specialists who are in contact with the questions of the joint physical custody present a number of both advantages and disadvantages.

The objective of my diploma thesis was to map the particular questions, find out how the professional and non-professional public view the joint physical custody, and subsequently, compare these results. My further objective was to describe the advantages and disadvantages resulting from the shared parenting.

My research was based on the hypothesis that the professional public regarded this post-divorce organisation of child care as suitable, further on the hypothesis that non-professional public was not sufficiently informed about this possibility of post-divorce organisation of child care, and, last but not least, the statement that there were differences between the attitude held by the professional and that held by the non-professional public to the questions mentioned. Two of the three hypotheses were confirmed in the course of the research.

The conducted research is of explorative character, it combines elements of quantitative and qualitative research. To conduct it I used the method of questioning by means of an anonymous questionnaire, the data obtained were processed in the computer SPSS programme. In questions containing qualitative data, I conducted a qualitative content analysis. Another technique that I applied was the secondary data analysis.

The research sample was made up of randomly chosen representatives of both professional and non-professional public from the Regions of South Bohemia and

Hradec Králové.

My thesis will serve as a feedback for specialists dealing with this field, it will be used for the needs of the Children and Family Crisis Centre in České Budějovice. Its results will serve for the improvement of information of professional and non-professional public.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Střídavá péče o děti po rozvodu – výhody a nevýhody vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Českých Budějovicích 18.4.2007

.....
Šárka Zelená

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Šuleřové za její ochotu a cenné odborné rady a připomínky.

Obsah:

ÚVOD	8
1. SOUČASNÝ STAV	9
1. 1. Definice rodiny.....	9
1. 2. Znaky současné rodiny.....	10
1. 3. Základní funkce rodiny.....	14
1. 3. 1. Reprodukční funkce.....	14
1. 3. 2. Materiální funkce.....	14
1. 3. 3. Výchovná funkce.....	14
1. 3. 4. Emocionální funkce.....	15
1. 4. Poruchy základních funkcí rodiny.....	15
1. 4. 1. Porucha biologicko-reprodukční funkce.....	15
1. 4. 2. Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce.....	16
1. 4. 3. Porucha emocionální funkce.....	16
1. 4. 4. Porucha socializačně-výchovné funkce.....	16
1. 5. Význam vlivu otce na psychický vývoj dítěte.....	17
1. 6. Rozvod.....	19
1. 6. 1. Dopady rozvodu na dítě.....	21
1. 6. 2. Syndrom zavrženého rodiče.....	22
1. 7. Svěřování dětí do péče otců a matek v průběhu historie.....	25
1. 8. Dnešní možnosti úpravy poměrů po rozvodu.....	27
1. 8. 1. Výhradní péče.....	27
1. 8. 2. Standardní úprava styku otce s dětmi po rozvodu.....	28
1. 8. 3. Střídavá péče.....	30
1. 8. 4. Výhody a nevýhody střídavé péče.....	32
1. 9. Současná legislativa související se střídavou péčí.....	34
1. 9. 1. Listina základních práv a svobod.....	34
1. 9. 2. Úmluva o právech dítěte.....	34
1. 9. 3. Zákon o rodině.....	35

1. 9. 4. Zákon o sociálně právní ochraně dětí.....	37
1. 9. 5. Občanský soudní řád.....	38
2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY.....	39
2. 1. Cíle.....	39
2. 2. Dílčí cíle.....	39
2. 3. Hypotézy.....	39
3. METODIKA.....	40
3. 1. Použitá metoda.....	40
3. 2. Charakteristika výzkumného souboru.....	41
4. VÝSLEDKY.....	42
4. 1. Výsledky dotazníků pro laickou veřejnost.....	42
4. 2. Výsledky dotazníků pro odbornou veřejnost.....	59
5. DISKUSE.....	74
6. ZÁVĚR.....	80
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	81
8. KLÍČOVÁ SLOVA.....	85
9. PŘÍLOHY.....	86

ÚVOD

V roce 1998 byla vydána novela zákona o rodině z roku 1963, která zavedla novou formu porozvodového uspořádání péče o dítě. Zatímco před vydáním novely zákona mohl soud rozhodnout o svěřením dítěte do péče matky, popřípadě otce, a upravit styk dítěte s druhým z rodičů, dnes má, po vzoru západních zemí, k dispozici i další možnosti, například schválit dohodu rodičů o střídavé péči, pokud tito o ni mají zájem. Rodiče se tedy mohou o dítě starat střídavě, a to v intervalech, které si sami určí. Dítě tak tráví stejně dlouhý čas u obou rodičů. Tato novela znamenala obrovskou změnu v naší legislativě a přinesla s sebou mnohá očekávání odborné i laické veřejnosti, která, jak se zdá, byla naplněna jen z části. Zatímco v americké odborné literatuře se setkáváme spíše se zmínkami o kladném postoji široké i odborné veřejnosti, v našich podmínkách se často setkáme s postoji značně rozpačitými. Pravda je, že možnost střídavé péče u nás zatím není ve větší míře využívána, mnoho zkušeností s ní proto nemáme. Ale i tam, kde se rodiče rozhodli toto řešení zvolit, často po čase dochází k rozčarování a střídavá péče je nahrazena klasickým modelem, kdy je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů a s druhým se dle dohody stýká. Střídavá péče totiž na oba rodiče klade obrovské nároky. Aby mohla správně fungovat, je třeba schopnosti vzájemné komunikace takovým způsobem, aby se rodiče dokázali domluvit a shodnout na stejném způsobu výchovy a dalších důležitých věcech, týkajících se dítěte. Jedině správná komunikace a přesvědčení, že i ten druhý je dobrým rodičem, umožňuje dítěti užívat výhod střídavé péče. Na druhou stranu tam, kde se toto rodičům nedaří a dítě je vystavováno neustálému napětí a tlaku, nemůže být střídavá péče pro dítě přínosem.

Rozhodla jsem se tedy napsat práci, která by se na tuto problematiku zaměřila, pokusila se popsat, kdy je střídavá péče vhodná a kdy ne a jaké jsou její výhody a nevýhody. Dalším mým cílem bylo zjistit, jak je o celé problematice informována laická veřejnost a jaký je její postoj k této formě porozvodového uspořádání péče o dítě. V neposlední řadě jsem se pokusila zjistit, jak je střídavá péče viděna očima odborníků, zda ji vnímají jako řešení pro děti spíše vhodné, či naopak.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1. Definice rodiny

Jednoznačná definice pojmu rodina je velmi problematická. Liší se podle přístupu různých vědních disciplín jako je sociologie, psychologie, právo nebo demografie. Také různé oblasti téže vědy přistupují k pojmu rodina rozdílně. I pokud bychom se omezili na psychologické pojetí, nalezneme různé definice rodiny podle různých systémových přístupů (psychoanalýza, behaviorismus atd.). Literatura uvádí rozdílné definice na základě různých aspektů (rolí, komunikace, procesu socializace a individualizace apod.).

Podle psychologického slovníku (8) je rodina společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí. Rozlišuje rodinu nukleární, která zahrnuje pouze otce, matku a děti, a rodinu širší. Součástí širší rodiny je i další příbuzenstvo (prarodiče, strýcové, tety, bratrance, sestřenice apod.).

Jiná definice uvádí, že rodina je institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí (33).

Další definice označuje rodinu jako jakýsi nejuniverzálnější socializační činitel, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně (33).

Podle Matouška, O. (16) je rodina místem uspokojování citových potřeb, místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu a rekreace. Rodinné vazby jsou v jistém smyslu nezrušitelné a nesměnitelné, je to společenství, které dává příležitost k uplatnění trvalých hodnot.

Ve zkrácené Národní zprávě o rodině z roku 2004 (17) vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR se uvádí, že rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační

soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí ve své podstatě neměnnou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána. Další konkrétní znaky rodiny považované za její nezbytné charakteristiky jsou variabilní v závislosti na sociokulturním prostředí a na konkrétních formách rodinného soužití přítomných v čase a prostředí. V současné společnosti lze někdy pozorovat snahy o co nejširší vymezení pojmu rodiny tak, aby se stal relevantním pro jakoukoliv formu soužití dvou či více lidí bez závislosti na mezigeneračním elementu, na přítomnosti dětí či na jakékoliv institucionální vazbě.

1.2. Znaky současné rodiny

Rodina jako nejmenší jednotka společenské organizace existuje ve všech známých typech společností. Během staletí procházela velkým vývojem, od skupinového soužití přes vícegenerační rodinu až po dnešní rodinu dvougenerační. Stejně jako způsob rodinného soužití, měnilo se i postavení jednotlivých jejích členů ve společnosti, způsob výběru partnerů, postoj k plození dětí atd. Dějiny současné rodiny můžeme rozdělit na dvě období, a to na období od 19. století do 60. let 20. století a období od 60. let 20. století až do dneška.

První období, tzv. období moderní rodiny, bylo charakteristické svým zaměřením na interpersonální vztahy v rodině, které provázely vývoj instituce manželství v té době. Rodinné soužití charakterizovaly tři prvky: manželská láska, přísná dělba práce mezi mužem a ženou a pozornost věnovaná dítěti, jeho zdraví a jeho výchově. Během zhruba padesáti let (od konce 1. světové války do konce 60. let) se požadavek, že muž má pracovat mimo domov, aby vydělal peníze na domácnost, a žena zůstává doma, aby se co nejlépe postarala o děti, stává samozřejmostí ve všech sociálních vrstvách (4).

Druhé období je také označováno jako období postmoderní rodiny. Od 60. let je model ženy v domácnosti kritizován, především ženským sociálním hnutím – feminismem. Snižuje se stabilita manželství, zákon umožňuje rozvod vzájemnou dohodou. Dochází k rozvoji soužití mimo manželství. Instituce manželství sice

nezaniká, ale ztrácí část své legitimacy (4). Zvláště mladší lidé nevidí tak často zásadnější rozdíly mezi legalizovaným partnerstvím v manželství a nesezdaným soužitím. Toto snižování významu institucionalizace partnerského vztahu souvisí se změnami postavení muže a ženy, kdy žena už není povětšinou ekonomicky závislá na manželovi v důsledku vyšší vzdělanosti a vysoké zaměstnanosti žen, a také celkového posilování individualismu (17). Pro většinu dospělých lidí je však i dnes ideálem život v páru. Ten je pro každého z partnerů příležitostí ke společenskému uznání a místem uspokojování citových potřeb (4). Jak prokázaly výzkumy mozku a s nimi související poznatky kognitivních věd, lidské bytosti mají vrozenou schopnost a základní potřebu spojovat se, sjednotit se s druhou osobou. Vyvíjejí se tedy přirozeně jen v podmínkách vzájemných vztahů s druhými, rostou v partnerství a pro partnerství s druhými (7).

Pro období postmoderní rodiny jsou charakteristické:

- tendence odkládat uzavírání sňatků a rození dětí na dobu pozdější (16)
- snížení počtu sňatků (ať už prvních, nebo dalších sňatků) a zvýšení počtu nesezdaných párů
- snížení počtu porodů
- nárůst mimomanželských porodů
- nárůst počtu rozvodů a rozchodů
- nárůst neúplných rodin s jedním rodičem (tj. domácností s jedním rodičem a jedním nebo více dětmi), dále rodin nově složených nebo obnovených (domácnost tvořená párem, jehož alespoň jeden člen má již za sebou nějakou manželskou zkušenost a stará se o jedno ze svých dětí z prvního manželství)
- nárůst námezdní práce žen, převážně matek, a následně i párů, kde jsou oba manželé zaměstnáni (4)

Vývoj české poválečné rodiny byl poznamenán významnými celospolečenskými změnami, a proto měl i svá specifika. Je možné říci, že období po roce 1948, hlavně 50. léta, bylo z hlediska rodiny kritické. Tehdejší filozofie považovala rodinu za přežívající buržoazní strukturu, která bude postupně zanikat a ve většině funkcí bude nahrazena kolektivem. Tato teorie byla postupně uváděna v praxi, když stát začal přebírat

zodpovědnost za výchovu dětí a mládeže tak, že zřizoval a financoval dětské domovy, jesle, mateřské školy, školní družiny, domy dětí a mládeže a další zařízení denní péče, která měla umožnit co největšímu počtu žen v produktivním věku zařazení do pracovního procesu. Důvody byly tedy hlavně ekonomické, ale také ideologické, protože co nejčasnější výchova dětí v kolektivu představovala jeden ze základních článků marxistické pedagogiky. Z dnešního hlediska však toto řešení není ideální, protože chybění matky v prvním roce života dítěte a jeho svěření do institucionální péče je ve vztahu k jeho pozdějšímu psychickému vývoji vnímáno jednoznačně negativně. V 60. a 70. letech docházelo k trvalému tlaku ze strany odborníků na znovunavrácení rodinné prestiže a posílení její stability a významu, byla prosazována myšlenka, že „rodina je základ společnosti“ (33).

K významným změnám demografických procesů, ke kterým docházelo v západních zemích od 60. let, došlo v české společnosti začátkem 90. let. Také u nás se začala snižovat intenzita sňatečnosti, a to jak sňatečnosti svobodných, tak i sňatečnosti opakované. Vstup do manželství začal být mladými generacemi odkládán do vyššího věku (tento odklad je zřejmý u všech vzdělanostních skupin, u vysokoškoláků je však zřetelnější) a je také částečně nahrazen rozšiřujícím se fenoménem nesezdaného soužití. Historicky nejméně sňatků bylo uzavřeno v roce 2003 – a sice 49 tisíc (17). Podle údajů z roku 2002 by do manželství vstupovalo pouze 66% mužů a 72% žen v průměru ve věku 29,7 let a 27,2 let. Pokud dané údaje srovnáme s údaji z počátku 90. let, zjistíme, že narůstající trend nesezdaného soužití je velice patrný. V té době by totiž do manželství vstupovalo až 90% mužů a 95% žen v průměru ve věku 24 a 22 let (17). S odkládáním sňatků do vyššího věku přímo úměrně souvisí i rození dětí v pozdějším věku (17).

Pokud se blíže zaměříme na fenomén nesezdaného soužití, zjistíme, že se počet nesezdaných soužití zvýšil z 85 tisíc v roce 1991 na 125 tisíc v roce 2001 a že tento nárůst byl patrný zejména ve věku do 30 let. Z hlediska vzdělání vzrostla intenzita života v nesezdaném soužití u mladých osob se středním a s vysokoškolským vzděláním, nejvyšší intenzita byla ale stále patrná u osob se základním vzděláním. Podle výsledků sčítání však toto soužití zatím z hlediska reprodukce není rovnocennou

alternativou k tradičnímu manželství. Podle výzkumů se totiž partneři nejčastěji rozhodli uzavřít manželství v souvislosti s uspokojivou finanční situací nebo přáním mít děti. Naproti tomu nesezdání partneři upřednostňují společný život bez uzavření manželství zejména z důvodů zkoušky společného bydlení, prozatímní nepřítomnosti dítěte nebo chuti užívat si život bez závazků (17).

Nejvýraznějším a nejdiskutovanějším je pokles porodnosti a plodnosti. V 90. letech došlo k historicky největšímu propadu počtu narozených dětí a průměrného počtu dětí připadajících na jednu ženu v reprodukčním věku. V roce 2003 připadalo na jednu ženu 1,18 dítěte, což je intenzita plodnosti, která patří k nejnižším na světě. Ještě na počátku 90. let dosahoval tento ukazatel hodnoty 1,9. Hluboký pokles plodnosti byl podobně jako v případě sňatečnosti způsoben odkladem rození dětí do vyššího věku. V roce 2003 bylo prvorodičkám v průměru 25-26 let, na začátku 90. let rodily ženy poprvé ve věku 22-23 let. Změnu ve stavu porodnosti znamenal až rok 2005, kdy počet narozených dětí překročil hranici 100 tisíc, tento rok se tak přiblížil hodnotám dosahovaným v polovině 90. let. Věku nejvyšší plodnosti dosáhly silné populační ročníky žen ze 70. let a své první dítě porodila i část žen, které založení rodiny z profesních i jiných důvodů odkládaly. Průměrný věk prvorodiček je v současné době 28 let (22). V souvislosti s nižším počtem vdaných žen a v důsledku větší tolerance k alternativním formám rodinného života, jako jsou nesezdané soužití a matky samoživitelky, se výrazně zvýšil podíl dětí narozených mimo manželství, a to z hodnot nižších než 10% na přelomu 80. a 90. let, na více než 25%. Více těchto dětí se rodí ženám s nízkým dokončeným vzděláním, ženy vysokoškolačky zatím spíše sledují tradiční uspořádání rodinného života, tj. sňatek a narození dítěte do manželství (17).

Co se týče rozvodovosti, od 90. let (až na krátké období v letech 1993 – 1994, kdy došlo ke stagnaci rozvodů pravděpodobně vlivem materiální nejistoty a probíhajících společenských změn (33)) pokračoval vzestupný trend, který započal už po 2. světové válce. V roce 2003 bylo rozvedeno 32 824 manželství, tomu odpovídá 48% rozvodovost. O jednoho rodiče tak u nás v 90. letech přišlo více než 340 tisíc dětí. Porovnáním statistických dat získaných na začátku 90. let s daty získanými na začátku 2. tisíciletí se přesvědčíme o tom, že počet neúplných rodin vzrostl z 434 tisíc na 576

tisíc (17).

1.3. Základní funkce rodiny

Co se týče funkcí rodiny, jsou obecně uznávány čtyři základní funkce:

- reprodukční
- materiální
- výchovná
- emocionální (33)

1.3.1. Reprodukční funkce

Tato funkce byla v dřívějších letech považována za hlavní a nejdůležitější funkci rodiny. V posledních letech je ale na rodinu stále méně pohlíženo jako na strukturu, jejímž opodstatněním je zachování lidského rodu, zajištění potřeb dítěte a jeho zdravý vývoj. Stále více je vnímána jako struktura, ve které dochází k naplňování potřeb všech jejích členů rovnoprávně (33).

1.3.2. Materiální funkce

Tato funkce byla v minulosti důležitější než dnes. Bylo tomu tak hlavně v dobách, kdy byla rodina samostatně hospodařící jednotkou a kdy byli slabší členové rodiny a děti plně odkázáni na materiální pomoc produktivních členů. Dnes je díky poměrně dobře propracovanému systému státní sociální podpory v případě nefunkčnosti rodiny v této oblasti rodina jako systém zastupitelná společností jako celkem (33).

1.3.3. Výchovná funkce

Tato funkce je velice důležitá a dnes už víme, že i velice obtížně nahraditelná. Rodinné prostředí je nesmírně důležité pro formování postojů dítěte ke světu, blízkému okolí, k sobě samému. Rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě, poskytuje mu vše potřebné pro zařazení do společnosti (33). Dítě se zde naučí, co je správné a co špatné, vhodné a nevhodné, přejímá hodnoty a morální normy, přijímá

vlivy kultury. Tím se rodina stává podstatným činitelem při utváření osobnosti dítěte – také ale vzniku případných odchylek a deformací. Procesem, v němž toto základní působení rodiny probíhá, je socializace dítěte. Socializací označujeme přetváření a vývoj člověka, rozvoj jeho osobnosti působením sociálních vlivů i vlastních činností dítěte, kterými na tyto vlivy reaguje, vyrovnává se s nimi, mění je a zvládá. Dítě je na své rodiče ve všem odkázáno. Proto je kvalita i kvantita rodinné péče o dítě rozhodujícím činitelem v jeho vývoji i při utváření jeho osobnosti (31).

1.3.4. Emocionální funkce

Emocionální funkce úzce souvisí s funkcí výchovnou a představuje nezastupitelnou součást rodinného života. Funkční rodina poskytuje zázemí, bezvýhradné přijímání, podporu, pomoc, klid, uvolnění, důvěrnost, sdílení zážitků, její členové mají společnou historii, společné rituály, společné plány. Rodina uspokojuje základní psychické potřeby, především potřebu bezpečí a trvalého citového vztahu, potřebu vlastní společenské hodnoty a potřebu otevřené budoucnosti (11).

1.4. Poruchy základních funkcí rodiny

Poruchy rodiny chápeme jako situace, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na adekvátní začlenění jejích členů do společnosti. Jinak ji lze definovat jako selhání některého nebo některých členů rodiny, ať již z jakéhokoliv důvodu, projevující se v nedostatečném plnění některých nebo všech základních funkcí rodiny (6).

1.4.1. Porucha biologicko-reprodukční funkce

O tuto poruchu se jedná tehdy, když se v rodině z nejrůznějších důvodů děti nerodí nebo se rodí nějak poškozené. Zvláštní problém představuje rození dětí do velmi nepříznivých životních podmínek, nebo rodičům, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje tuto roli zastávat (6).

V prvním případě jde o to, že manželé buď nemohou nebo nechtějí mít děti, druhý okruh souvisí s postižením dětí. Ty se rodí, jsou však více či méně poškozeny, ať již

tělesně, duševně nebo smyslově. Dítě s postižením přináší řadu vážných problémů pro jednotlivé členy rodiny i pro fungování rodiny jako celku.

1.4.2. Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce

Primární selhání ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny pramení z toho, že se rodiče nemohou nebo nechtějí zapojit do normálního pracovního procesu, a tak zabezpečit pro sebe a svou rodinu dostatek prostředků k životu. Toto selhání je téměř vždy podmíněno některými patologickými rysy osobnosti, např. mentální retardací rodičů, jejich psychickou anomálií, alkoholismem, delikvencí, apod. (6).

1.4.3. Porucha emocionální funkce

Emocionální funkce rodiny je významná, a proto jakákoli její porucha zasahuje všechny ostatní sféry života uvnitř rodiny i v jejím vztahu ke společnosti.

Z hlediska dítěte ohrožuje porucha emocionální funkce rodiny klidnou, vyrovnanou rodinnou atmosféru. Dítě je o ni připraveno rodinným rozvratem, rozchodem rodičů, jinde nedostatečným zájmem rodičů, vyústujícím někdy až v opuštění, týrání nebo zneužívání. Dítě je poznamenáno ztrátou citového zázemí a pocitu bezpečí a jistoty, což se může projevit i závažnou psychickou poruchou dítěte či společensky nežádoucím způsobem, např. agresivním chováním vůči slabším (11).

1.4.4. Porucha socializačně-výchovné funkce

Ve vztahu k dítěti se ze všech rodinných funkcí jeví funkce socializačně-výchovná jako nejdůležitější. Příčiny se dělí na objektivní, tzn. na vůli rodičů nezávislé, na subjektivní, na vůli závislé, a na smíšené. To znamená, že rodiče nemohou, nechtějí nebo nedovedou náležitě pečovat o dítě (6).

Rodiče se nemohou starat o dítě

Důvodem mohou být jednak přírodní podmínky a situace (různé katastrofy či uměle znečištěné prostředí), jednak poruchy fungování celé společnosti, jako jsou války, hladomor, epidemie nebo nezaměstnanost. Dále poruchy fungování rodinného systému, např. velký počet dětí. A také v samotných jedincích – členech rodiny. Nejtěžší situace

pro rodinu je smrt jednoho nebo obou rodičů, jejich chronické onemocnění, invalidita apod.

Rodiče se nedovedou starat o dítě

V podstatě jde o situace, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby. Buď proto, že jsou značně nezralí či velmi mladí, nebo proto, že nejsou schopni vyrovnat se se zvláštními situacemi, jako je narození dítěte mimo manželství, handicapované dítě, rozvod jejich manželství a vztah k dítěti, přijetí dítěte do náhradní rodinné péče apod. Pak je sem také možno zařadit situace, kdy rodiče nejsou schopni přijmout základní společenské normy. Zájem rodičů o dítě může být v těchto případech velmi různý, od nadměrného přes formální až nezájem.

Rodiče se nechtějí starat o dítě

Příčinou jsou zde nejrůznější psychopatologie rodičů, jež jim zabraňují plnit náležitě všechny rodičovské role a úkoly, které jsou od nich očekávány. Zájem rodičů o dítě je v těchto případech minimální nebo žádný.

1.5. Význam vlivu otce na psychický vývoj dítěte

Spousta dřívějších výzkumů se zabývala poutem mezi dítětem a jeho matkou. Na začátku 20. století zakořenil postoj, který zdůrazňoval nenahraditelný význam tohoto pouta. Tento postoj společnosti byl ještě upevněn stále populárnější psychoanalytickou teorií, která kladla velký důraz na přínos matky k psychické pohodě dítěte. Usuzovalo se, že vztah mezi matkou a dítětem je výjimečný, daleko intimnější a důležitější než vztah dítěte s otcem, a že pouze matka dokáže správně reagovat na potřeby dítěte. Vznikl tzv. „kult mateřství“, který s sebou mimo nekritické víry v mateřské instinkty přinesl podceňování významu otce pro vývoj dítěte (34).

Co se týče vztahu otců a jejich dětí, existuje několik mýtů, které přetrvávají v povědomí veřejnosti, ačkoliv už byly pomocí vědeckých výzkumů vyvráceny. Jedním z nich je názor, že pevné pouto vzniká výhradně mezi matkou a jejím dítětem. Mnohé výzkumy potvrdily, že úzká citová pouta vytvářejí kojenci i se svými otci, a to přibližně

ve stejnou dobu, kdy se tato pouta formují mezi dětmi a jejich matkami. Zjistilo se tak, že otec je pro dítě důležitý nejen když je dítě starší, ale i v prvních letech jeho života (34). Otec a matka hrají většinou v životě dítěte rozdílné role, rozdílné ale neznamená více nebo méně důležité.

Dalším mýtem je tvrzení, že muži jsou svou povahou méně způsobilí starat se o kojenče než ženy. I tento mýtus byl pomocí vědeckých výzkumů vyvrácen. Bylo zjištěno, že muži jsou k signálům, které děti vysílají, stejně vnímaví jako ženy. Vědci dospěli k závěru, že otcové se dovedou kompetentně starat o své děti a čím více tak činí, tím více z toho mají děti prospěch. Vřelí, zaujatí, pečující otcové dávají svým dětem výhody v několika oblastech psychického vývoje (34).

Jedněmi z těch, které otec ovlivňuje nejvíce, jsou inteligence, akademický úspěch a motivace. V tomto směru bylo provedeno několik výzkumů, během kterých se zjistilo, že už v batolecím věku otec ovlivňuje intelektový vývoj svého dítěte. Děje se tak jiným způsobem u chlapců a u dívek. Zatímco intelektový vývoj chlapce je posílen, pokud je jeho otec dobrým spoluhráčem schopným udržet chlapcovu pozornost a umožňujícím hru, která stimuluje hlavně tělesně, k posílení intelektového vývoje děvčete dochází, poskytuje-li otec dostatek slovní stimulace, např. vyprávění a chválu, a reaguje-li na její nabídky společenské interakce. Otec ale zásadně ovlivňuje intelektový vývoj i v pozdějším věku. Důležitým faktorem je zde dostatek času na dítě a dostatek trpělivosti a chvály, naopak nadměrné omezování při prozkoumávání okolí může nepříznivě poznamenat zvědavost a intelektuální sebedůvěru. Výzkumy také potvrdily souvislost mezi množstvím času a trpělivostí, které otec svému dítěti věnuje a jeho školními výsledky. Pokud se otec věnuje dostatečně svému synovi, pomáhá mu ve škole dosáhnout intelektového potenciálu tím, že slouží jako příklad muže, který úspěšně funguje mimo domov. Vřelý vztah otce a dcery zase vede k vývoji autonomie, nezávislosti, úspěšnosti a tvořivosti (34).

Není to ale jenom inteligence dítěte, kterou otec ovlivňuje. Přítomnost otce v dětství a adolescenci a dobré vztahy s ním mají vliv také na to, jak bude dítě vycházet s vrstevníky, jak bude nezávislé a jak úspěšné bude později v partnerském životě. Otcova přítomnost a zájem dávají synovi výhodu ve společenském styku se ženami, vřelý vztah

otce a dcery umožní dívce dosáhnout ve vztazích potřebné míry sebedůvěry, navíc kvalitní citový vztah s otcem umožní později dceři vytvořit úspěšný vztah manželský. Jak u dcer, tak u synů k úspěšnosti budoucího manželství ještě přispívá, pokud vyrůstali v prostředí, kde mohli sledovat pozitivní vztah mezi svými rodiči (34).

Další oblastí, kde byla zjištěna souvislost mezi angažovaností otce a psychickým vývojem dítěte, je oblast morálního vývoje. Výzkumy prokázaly, že chlapci, kteří se silně identifikují se svými otci, jsou na tom co se týče morálky a poslušnosti vůči pravidlům lépe než chlapci s nízkou mírou identifikace s otcem. U dívek tato souvislost nebyla zjištěna. Naopak vliv otce na vytváření odpovědnosti a pocitu mohutnosti vlastních schopností byl prokázán u dívek i chlapců (34).

Jak je možné vyvodit z výše zmíněných skutečností, nejen mateřská péče, ale také péče otcovská, je nesmírně důležitá pro správný psychický vývoj dítěte. Chybění otce, ať už v raném věku nebo ve věku pozdějším, znevýhodňuje dítě v mnoha oblastech. Bohužel, bez otce u nás žije poměrně velké procento dětí, nejčastěji v důsledku rozvodu rodičů.

1.6. Rozvod

Jak již bylo popsáno v kapitole *Znaky současné rodiny*, rozvodovost je v České republice poměrně vysoká, zhruba však odpovídá situaci, která je v celé Evropě a v podstatě i v celé západní civilizaci. Odhaduje se, že každá čtvrtá až šestá dvojice, která v současné době uzavírá sňatek, se rozvede, nejčastěji se tak stává v prvním desetiletí společného soužití (21). Rozvod je mnohými autory řazen mezi projevy sociální patologie, na druhou stranu je obecně považován za základní společenské opatření, které má zamezit nesouladu a vážným konfliktům mezi manžely, a tím ukončit problematické soužití a umožnit další životní perspektivy. Ne vždy se ale naplní očekávání a místo pozitivních změn dochází k dalším konfliktům, stresu a frustracím, které postihují nejenom rozvádějící se partnery, ale i jejich děti (33).

Jako nejčastější příčiny rozvodu bývají uváděny rozdílnost povah, názorů a zájmů a nevěra, dále pak alkoholismus, nezáměr o rodinu, neuvážený sňatek, zlé nakládání, trestný čin a sexuální neshody (33).

Rozvod můžeme rozdělit do třech fází:

- manželský (rodinný) nesoulad
- manželský (rodinný) rozvrat
- rozvod

Manželský nesoulad se vyznačuje neschopností partnerů nacházet kompromisy a řešit tak vzniklé rozpory. Tento nesoulad je poměrně častý. V některých případech může přejít v manželský rozvrat. Tady jde již o vážnější postižení jedné ze základních funkcí rodiny, rozvrat může být akutní nebo dlouhodobý a v některé ze svých fází může přejít v rozvod. Rozvod je tedy krajním řešením v procesu rozvratu manželství a na rozdíl od rozvratu je deklarován tím, že je podán návrh na rozvod, proběhne rozvodové řízení a do celého děje tak vstupují úřední instituce. Jsou ale i rodiny, které žijí v trvalém rodinném rozvratu s výrazným narušením rodinných funkcí, její členové však o rozvod z různých důvodů nepožádají. V tomto případě někdy hovoříme o rozvodu nedeklarovaném (14).

Předrozvodové stádium trvá většinou 1 až 1,5 roku. Dochází k němu poté, co konflikty mezi manžely dosáhnou takové intenzity, že přestanou být uspokojovány základní potřeby partnerů. Předrozvodové stádium je charakteristické jednostrannými nebo oboustrannými pocity nespokojenosti, nesplněním vzájemných očekávání, zklamáním. Začíná se objevovat neschopnost spolupracovat s partnerem, podílet se na společné činnosti, objevují se drobné zlomyslnosti, snižuje se tolerance, schopnost adaptace a schopnost snášet zátěž spojenou s chodem rodiny. Partneři často řeší zklamání kompenzačními mechanismy jako jsou zvýšené pracovní ambice, větší důraz na zájmy mimo rodinu nebo implantace žádoucího chování očekávaného od partnera do některého z dětí (33).

1.6.1. Dopady rozvodu na dítě

Jak již bylo zmíněno výše, rozvod s sebou přináší velkou psychickou zátěž a to nejenom pro rodiče, ale hlavně pro jejich děti, které rozvrat manželství silně prožívají. Výzkumy prokázaly, že neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo, jen reakce dítěte v určitých obdobích vývoje jeho osobnosti je různá podle věku a pohlaví (14). Stává se proto, že ani samotní rodiče nebo jiné blízké osoby důsledky této zátěže nerozpoznají, protože mnohé z nich se neprojeví okamžitě, ale třeba až v období puberty nebo na začátku dospělosti. Problémem je taky fakt, že rodiče sami bývají během rozvodu tak zaneprázdněni vlastními starostmi, že trápení svých dětí prostě nevidí.

Samotným rozvodem však často napětí a stres nekončí, děti jsou často vystavovány dlouhotrvajícímu období opakovaných soudních řízení o určení styku s dítětem, soudních sporů o výživné apod. Dítě se opakovaně dostává na vyšetření k soudním znalcům, musí se vyjadřovat k tomu, s kterým z rodičů by chtělo žít. Stává se také, že dítě je, ať už vědomě či nevědomě, zatahováno do sporů obou partnerů, někdy se stává prostředníkem, přes kterého si rodiče vyřizují své účty. Dalšími stresujícími situacemi, se kterými se dítě po rozvodu může setkat, je kromě možného narušení kontaktů s jedním z rodičů také narušení kontaktů s prarodiči, se kterými mělo doposud dobré vztahy a které mělo rádo, nebo také příchod nového partnera matky nebo partnerky otce, ke kterým je nuceno navazovat důvěrný vztah. To vše může způsobit nežádoucí psychické změny a změny v chování. Velmi často dochází ke zhoršené školní výkonnosti dítěte, která se projevuje ve zhoršeném prospěchu. Dochází k tomu proto, že vlivem trvalého stresu se v dítěti objevuje stále více napětí a úzkosti, které vedou ke zhoršení koncentrace. Špatné školní výsledky pak mají za následek ztrátu zájmu dítěte o školu a nechť k ní, škola se pro dítě stává zdrojem utrpení. Výzkumy prokázaly, že dítě z rozvedené rodiny je hodnoceno nejen učitelkami, ale i svými matkami jako méně ctižádostivé a svědomité, více citlivé až přecitlivělé, více dráždivé a nervózní a méně oblíbené ve školním kolektivu. Z klinického hlediska jde o obraz dítěte s neurotickými symptomy, které mohou postupně úpravou rodinných problémů vymizet, nebo mohou dorůst až v některou z dětských psychických poruch (14). Důsledkem porozvodových

změn mohou být kromě výše zmíněného zhoršení prospěchu také strach, smutek, pocit ztráty a odmítnutí, zmatek, osamělost, deprese, ztráta chuti k jídlu a poruchy spánku, snížené sebevědomí a pocity viny. Dítě, které je smutné a depresivní často přichází o kamarády, což pocity smutku a osamělosti ještě prohlubuje, může se stát obětí šikany spolužáků nebo může naopak samo začít šikanovat.

Období rozvodu a po něm není nikdy lehké pro rodiče ani pro jejich děti. Víme, že pro dítě je velice důležité, aby v důsledku rozvodu nedošlo k přerušení kontaktů s druhým z rodičů. Důležitá je ale také kvalita rodičovské péče. Pro zdravý vývoj dítěte je třeba pocit, že je důležité pro oba rodiče a že ho oba rodiče podporují a milují. Rodiče by proto měli přes všechny své problémy při výchově spolupracovat, nebránit styku dítěte s druhým z rodičů a v neposlední řadě bývalého partnera nešpinit a nepopouzet dítě proti němu (14). Ale právě tato podmínka pro zdravý psychický vývoj dítěte po rozvodu nebývá vždy splněna. Popouzení dítěte proti bývalému partnerovi, popř. proti jinému členu rodiny, může mít různou podobu, v krajním případě může dojít až k úplnému zavržení rodiče dítětem. Tento fenomén odborná literatura označuje jako Syndrom zavrženého rodiče (35).

1.6.2. Syndrom zavrženého rodiče

Jak již bylo zmíněno výše, špinění partnera a popouzení dítěte proti němu může mít více podob – od občasných výčitek nebo pomluv až po systematické, plně rozvinuté programování, v jehož důsledku se může Syndrom zavrženého rodiče vyvinout.

Pomlouvání

K pomlouvání a vzájemnému obviňování partnerů dochází v největší míře v nejbouřlivějším období rozvodu, a sice těsně před vystěhováním jednoho z rodičů. Oba manželé mohou cítit tak silnou touhu jeden druhého ponížit, že se neovládají, a obviňují jeden druhého v přítomnosti dětí. Někdy mohou rodiče očerňovat druhého před dítětem úmyslně, častěji se ale stává, že dítě vyslechne hádku náhodou. Obě situace jsou však pro dítě velmi škodlivé. Dítě se identifikuje s oběma rodiči, očerňování jednoho z nich proto znamená ponížení té části dětského já, která se s tímto rodičem ztotožňuje.

Dochází tím ke snižování sebeúcty dítěte. Může dojít k potlačování náklonnosti k druhému rodiči ze strachu, že tím toho druhého zklamou nebo k němu nebudou loajální (35), což dítěti způsobuje další stres.

Ostrá kritika, napadání

Občasné pomlouvání a obviňování však může přerůst v neustálou kritiku a zlomyslné útoky. Pak už hovoříme o napadání. Některé děti, zejména děti starší, schopné vnímat reálné důvody, které jejich rodiče k takovému jednání vedou, si dokáží zachovat pozitivní vztah k oběma rodičům. Většina dětí ale bývá tímto jednáním poškozována, situace u nich často vede k vytvoření rozporů v citech k rodičům i k sobě samým (35).

Programování

Pokud ostrá kritika probíhá trvale, dítěti je neustále vnucováno, aby se přidaly na stranu jednoho rodiče a společně s ním urážely druhého rodiče, prarodiče nebo jiného příbuzného, jde o programování. Dítě se začne obracet proti členovi rodiny, kterému dříve projevovalo lásku a náklonnost, odtahuje se, vyjadřuje strach nebo nenávisť, to vše za podpory jednoho z rodičů nebo příbuzných. Hezké vzpomínky, které mělo dítě na společné chvíle s touto osobou, jsou potlačeny, na ty, které mu jiní připomenou, reaguje dítě defenzivně (35).

Motivů, které programující rodiče vedou k popuzování dítěte proti druhému z rodičů, je hned několik. Nejčitelnější je asi motiv pomsty, kdy se programující rodič mstí za příkoří, která během manželství pocítoval. Dalším motivem může být snaha „ochránit“ dítě před negativním vlivem partnera, o jehož záporných vlastnostech programující rodič sám sebe přesvědčí. Nebo může jít o motiv bezpečnosti – programující rodič se obává, že by se bývalý partner mohl prostřednictvím dítěte dozvědět věci, které by později mohl zneužít. Může se také uplatnit motiv mocenský a snaha mít nějakého vnějšího nepřítele, kterého by mohl popouzející rodič za chyby vinit. V neposlední řadě je to také motiv preventivně praktický, který se objevuje hlavně v období, kdy si programující rodič najde nového partnera. Zavrhováním druhého

rodiče tak vlastně dává najevo, že s dřívějším vztahem už nechce mít nic společného a že k bývalému partnerovi už nic necítí. Svou roli může hrát také obava z toho, že by v budoucnu dítě mohlo začít preferovat druhého rodiče a stávajícího rodiče opustit, a také touha po výhradním vlivu na vývoj psychiky dítěte (1).

Všechny tyto motivy pak mají za následek zveličování negativních vlastností zavrhaného rodiče a jejich vytrhování z kontextu, zdůrazňování jeho chyb, zkreslování skutečnosti, odmítání sdělování informací o dítěti, např. o jeho školních výsledcích apod., zatajování snah o kontaktování dítěte bývalým partnerem, navádění dítěte, aby druhého rodiče finančně zneužívalo, a v neposlední řadě také snaha o přerušování kontaktů bývalého partnera s dítětem, která se projevuje různými naschvály, programující rodič například rigidně lpí na přesně dohodnuté době předání a vrácení dítěte zpět, při sebemenším zdržení pak dělá problémy, vymýšlí si nemoci dítěte, aby ho nemusel vydat, a na dobu, kterou má dítě trávit s druhým rodičem, plánuje zájmové a vzdělávací aktivity a zavrhaného rodiče obviňuje z toho, že chce dítě o prospěšný program připravit. Pokusy kontaktovat dítě, projevy zájmu a lásky jsou programujícím rodičem označovány za otravování do té doby, až je tak začne vnímat i samo dítě. Odtud už je k samotnému zavržení pouhý krůček...

Syndrom zavrženého rodiče

Syndrom zavrženého rodiče je krajním důsledkem systematického kritizování a programování. Jak uvádí Bakalář, E. (1) rozvinutý Syndrom zavrženého rodiče se vyskytuje přibližně u 25% dětí svěřených do výchovy jednoho z rodičů. Děti postižené tímto syndromem bývají v literatuře označovány jako tzv. „odcizené děti“. Takovéto děti se k zavrženému rodiči chovají velice krutě a pohrdavě, bez úcty a respektu, přitom však nemají pocity viny. Pokud jsou tázány, opakují vštípený program, svá tvrzení však neumí podpořit relevantními argumenty, jako příčiny nepřátelství citují nejtriviálnější dětské křivdy (35).

1.7. Svěřování dětí do péče otců a matek v průběhu historie

V antickém Římě měli otcové téměř absolutní moc nad svými dětmi, mohli je prodat do otroctví nebo dokonce zabít. Práva matek prakticky neexistovala. Pokud došlo k rozvodu, přešla péče o dítě automaticky na otce. Jeho právo na dítě bylo v podstatě rovnocenné právu na majetek (34).

Tradice otcovské nadřazenosti přetrvávala po řadu století a k jejímu uvolňování docházelo jen zvolna. Ještě v 18. století mohl otec rozhodovat téměř o všem, co se dítěte týkalo. Pohlíželo se na něj jako na přirozeného ochránce dětí a pouze on měl finanční prostředky k jejich podpoře. Soudci proto věřili, že v zájmu dětí je, aby byly svěřeny otci. Alimentační povinnost na děti od bývalé manželky tehdy ještě nebyla vynalezena. V případě, že děti nebyly svěřeny otci, což se stávalo velmi vzácně, nebyl povinen své děti podporovat (34).

Na začátku 19. století měl otec stále ještě větší zodpovědnost za dítě než matka a téměř ve všech případech rozvodu bylo dítě svěřováno otci. V průběhu tohoto století však již přichází první pomalé změny. Soudy začaly postupně omezovat téměř absolutní právo otce na svěřování dítěte po rozvodu. Začaly zvažovat morální kvality otců a pokud matka dítě kojila, svěřovali jí dítě i v případě, že byl otec bezúhonný. Na malé děti se začalo pohlížet tak, že mají některé specifické potřeby, které dokáží matky uspokojit lépe než otci. Tento postoj pak začal ve věcech opatrovnictví převažovat a stal se známým jako „presumpce útlého věku dětí“. V USA byl poté formalizován zákonem a malé děti začaly být svěřovány přednostně matkám. Zatím však pouze dočasně, po dosažení čtyř až pěti let byly vráceny do péče otcům (34).

Ke konci 19. století si otcové udržovali svůj formální statut hlav rodiny, ale role vychovatelů dětí připadala stále více matkám. Do výchovy otcové zasahovali pouze když matčina autorita selhala. Tradiční pojetí otcovství zahrnovalo čtyři hlavní role: otec byl nenahraditelným ochráncem a pečovatelem, vychovával a předával svým dětem morální zásady, byl hlavou rodiny a jejím živitelem. Všechny tyto role přestaly být v průběhu posledních dvou staletí (pravděpodobně vlivem průmyslové revoluce a sílícího feminizačního hnutí) výhradními doménami otců a otcovství jako takové začalo ztrácet

na vážnosti (3). Dalším důvodem ke změnám ve svěřování dětí mohl být fakt, že po zákazu práce dětí klesla jejich ekonomická hodnota, děti se staly spíše finančním závazkem a muži byli stále ochotnější přenechat péči o ně svým bývalým manželkám (34). Pravděpodobně i v souvislosti s tím se upřednostňování matek při svěřování dětí do péče začalo rozšiřovat i na starší kategorie dětí.

Na počátku 20. století byly již matkám svěřovány děti jakéhokoli věku do trvalé péče. Preference otců byla tedy nahrazena téměř bezvýhradnou preferencí matek. Postoj společnosti ke svěřování dětí do péče jednoho z rodičů byl v té době ovlivňován již zmíněnou psychoanalytickou teorií, která kladla velký důraz na přínos matky k psychické pohodě dítěte. Velmi významná byla v tomto směru studie Dr. Bowlbyho z roku 1951, vypracovaná na žádost Světové zdravotnické organizace. Bowlby se v ní zabývá mateřskou deprivací a jejími důsledky. Vyzdvihuje zde důležitost vztahu dítěte k matce a zdůrazňuje, že dlouhodobá deprivace mateřské péče u malého dítěte může mít závažné a dalekosáhlé důsledky pro jeho charakter. Studie přišla právě v době, kdy se začala zvyšovat rozvodovost. Psychologové tehdy odrazovali rozvedené otce od návštěv batolat, aby pomohli dětem vyhnout se separační úzkosti popsané Bowlbym. Tím omezili přístup mužů k jejich malým dětem a zavedli praxi, která v podstatě trvá dodneška. Bowlby sice ve svých dalších studiích uznal trvalé citové pouto mezi otcem a dítětem, výsledky těchto výzkumů ale do společenského povědomí nepronikly (34).

Vliv kultu mateřství přetrvával po mnoho desetiletí. Až v 70. letech začaly být prováděny výzkumy, které vyvrátily vžitý názor a přinesly zjištění, že otec je významný nejen když jsou děti starší, ale i v raných letech (34). Mnoho dalších vědeckých výzkumů, zabývajících se vztahem otce a dítěte, jejich vzájemnou interakcí a schopností otce reagovat na potřeby dítěte, tuto tezi potvrdilo stejně tak jako šetření zaměřená na důsledky nepřítomnosti otce v rodině. Četné studie potvrdily, že nemluvnata vytvářejí úzká citová pouta i se svými otci a že se tak děje přibližně ve stejnou dobu, kdy se taková pouta formují k matkám (34). Přesto se i nadále kult mateřství odráží ve veřejném mínění i soudní praxi. Nejenže jsou děti po rozvodu rodičů až na výjimky bezvýhradně svěřovány matkám, ale jejich otcům je přístup k dětem značně omezován.

1.8. Dnešní možnosti úpravy poměrů po rozvodu

1.8.1. Výhradní péče

Výhradní péče matky nebo otce byla donedávna jedinou možností úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Novela zákona o rodině z roku 1998 (38) přinesla jako další alternativu střídavou a společnou péči. Podle statistických údajů jsou dnes děti z 90% svěřovány do péče matek, zbytek pak do péče otců nebo jiných příbuzných, nebo do střídavé či společné výchovy (28). Typická porozvodová situace tedy vypadá tak, že dítě je svěřeno do péče matky a s otcem má přerušované kontakty (36). Otcí bývají děti svěřovány pouze v případě nepřítomnosti matky, jejího nezájmu nebo naprosté neschopnosti se o děti postarat. To znamená, že i pokud mají oba rodiče stejné kvality, stejný citový vztah k dítěti a ono k nim, mají stejné sociální a ekonomické zázemí a stejné výchovné předpoklady, jsou děti většinou svěřovány matkám, často i v případě, kdy otec vychází ze srovnání o něco lépe (3). To je nesporným důkazem toho, že, jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, ve veřejném mínění se stále odráží tzv. kult mateřství.

Přitom, jak uvádí Warshak, R. (34), při srovnávání dětí ve výhradní péči matky a výhradní péči otce se zjistilo, že není důvod k diskriminaci otců při svěřování dětí do péče. Psychické zdraví průměrného dítěte z výhradní péče otce bylo srovnatelné s psychickým zdravím průměrného dítěte z výhradní péče matky. Jako skupina neměli děti ve výhradní péči otce ani více, ani méně problémů než děti ve výhradní péči matky. Navíc bylo zjištěno, že typický otec s výhradní péčí o děti si vede stejně dobře jako typická matka ve stejné roli.

Srovnání dětí z výhradní péče otce a matky přineslo ještě jedno překvapivé zjištění. Děti ve výhradní péči rodiče stejného pohlaví, tedy chlapci v péči otců a dívky v péči matek, byly přizpůsobeny lépe než děti ve výhradní péči rodiče opačného pohlaví (34). Známý je také fakt, že chlapci se na rozvod rodičů adaptují hůře než dívky. Dle Warshaka, R. (34) není příčinou rozvod, ale výhradní péče matky. Stejně tak dívky žijící po rozvodu s otcem mají více problémů než dívky žijící s matkami. Je však třeba se vyvarovat plošného uplatňování této koncepce (34).

Ať je dítě svěřeno do výhradní péče matky nebo otce, je vždy postiženo tím nejzávažnějším důsledkem rozvodu, totiž ztrátou plnohodnotného vztahu s druhým z

rodičů. Vzhledem k poměru svěřování dětí matkám a otcům, jde v drtivé většině o radikální omezení kontaktu s otcem. Pokud se rodiče nedohodnou, určuje rozsah styku soud.

1.8.2. Standardní úprava styku otce s dětmi po rozvodu

Úprava styku s druhým rodičem závisí na řadě skutečností. Nejdůležitější je však domluva a způsob přístupu k problému ze strany obou rodičů.

Mezinárodní úmluva o právech dítěte a zákon o rodině zdůrazňují rozhodující roli obou rodičů ve výchově, v ochraně, v rozvoji dítěte a také v péči o něj. Například článek č. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte (40) říká, že státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči. Výjimku tvoří pouze situace, kdy by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Článek č. 18 odst. 1 zase praví, že státy vynaloží veškeré úsilí na to, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (40). I zákon č. 94/1963 Sb. o rodině (38) v § 32 odst. 1 uvádí, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají oba rodiče a § 34 odst. 1 téhož zákona říká, že rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům, přičemž rodičovskou odpovědností se podle § 31 odst. 1 myslí souhrn práv a povinností rodičů, zahrnující zejména péči o zdraví dítěte a jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (38).

Pokud ve věci úpravy styku s druhým rodičem není dohoda rodičů možná, rozhodne soud a rozsah styku vymezí. Není-li styk dodržován, soud má možnost uplatnit sankce proti tomu, kdo styk maří (24).

Svou roli hraje také věk dítěte, vzdálenost bydlišť rodičů, jejich pracovní vytížení a další. Nejčastější je vymezení společného času dítěte a rodiče, kterému dítě nebylo svěřeno do péče, na jeden víkend za čtrnáct dní (28). Míra, do jaké je rodič schopen pozitivně ovlivňovat své dítě, však úzce souvisí s množstvím času, které mu věnuje. Tento čas je mu po rozvodu úředně zkrácen. Dva dny za čtrnáct dní však poskytují jen velmi omezený prostor pro plnění rodičovské a výchovné funkce. I z angažovaného rodiče se tak stává občasný společník pro zábavu. Děti nemohou mít plnohodnotný prospěch z jeho výchovného působení. Jeho cena zákonitě klesá. Rodiče (a jak již bylo

zmíněno výše, nejčastěji otci) s takto omezeným kontaktem se svými dětmi často popisují ochlazování a slábnutí intenzity vztahu (34). Děti jsou tak vlastně připravovány o své právo být vychovávány oběma rodiči. Čtrnáct dní je navíc pro děti velmi dlouhá doba. Vnímají čas jinak než dospělí, ubíhá jim daleko pomaleji. Na druhého rodiče se těší a určený víkend očekávají velmi dychtivě. I to běh času zpomaluje a může na dítě působit velmi trýznivě.

K jiné, širší úpravě styku otce s dítětem umožňující plnohodnotný vztah, dochází velmi zřídka. Většinou se tak stává z iniciativy rodičů, kteří cítí takovou odpovědnost k dítěti, že jsou i v konfliktní situaci schopni se sami mezi sebou domluvit na pro dítě příznivějším průběhu kontaktu. Odborníci činní v procesu úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu mají vůli k jiné úpravě poměrů jen výjimečně a k alternativním řešením porozvodové situace bývají často velmi skeptičtí.

Takovou alternativou je dnes již zmíněná střídavá nebo společná péče. Střídavá péče je určitým řešením nerovnováhy ve vztahu k oběma rodičům, která je důsledkem klasické úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Za určitých podmínek může děti ochránit před mnoha vlivy, které ruší jejich vývoj v péči jednoho rodiče. Institut střídavé péče však není pro každého. Jsou rodiče, kteří nemají předpoklady pro výchovu dětí a jejich péče by byla spíše na škodu. Setkáme se i s manžely, jejichž konflikt je natolik hluboký, že dohoda, alespoň dočasně, není možná. Právě schopnost kooperovat, hledat kompromisní řešení a vysoká míra flexibility je zásadním předpokladem úspěšné střídavé péče.

Společná výchova je takovým řešením situace, kdy rodiče i po rozvodu nadále zůstávají v určité formě společenského soužití. Například společně bydlí, společně hradí část svých potřeb a zejména společně pečují o dítě. Dělí se o jeho materiální zajištění i zabezpečení jeho školních i mimoškolních aktivit, vzdělávání i volného času (3).

1.8.3. Střídavá péče

Střídavá péče, někdy také z angličtiny překládaná jako společná fyzická péče, popř. sdílená péče, je taková péče o dítě, kdy se rodiče podílejí na rozhodování o důležitých záležitostech týkajících se dítěte, přičemž čas, který dítě tráví s každým z rodičů, je rovnoměrně vyvážený a přibližuje se poměru jedna ku jedné. Dítě tak po určitou dobu žije s matkou a následně s otcem, střídání domova může být různě časté. Kladné poznatky a zkušenosti přinesla soudní praxe se střídáním výchovy po měsících, je však možno dohodnout delší i kratší časové intervaly (28). Např. Novák, T. (23) doporučuje střídání v intervalu 1 týdne, což je podle něj mnohem vhodnější než střídání v intervalu 14 dní nebo 1 měsíce. Pro dítě totiž vzniká jeden celek působení otce i matky. Při delších intervalech jako by vznikaly dva výrazně oddělené celky či množiny. Delší časový úsek sice usnadňuje adaptaci na zcela nové prostředí, ale podle Nováka v těchto případech pro dítě o nové prostředí nejde. Trvá tak jeden domov, i když značně diferencovaný.

Soud pak vymezí práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích. Svěření do střídavé péče je podmíněno blízkostí bydlišť obou rodičů tak, aby dítě mohlo docházet stále do jedné školy a nemuselo přerušovat mimoškolní aktivity. Ve výjimečných případech dítě žije v jednom domě a rodiče se u něj po určitém čase střídají (34). Dítě by také mělo mít vybudované zázemí u obou rodičů, aby nedocházelo k neustálému stěhování věcí. V každém případě je třeba posuzovat takový způsob výchovy také s ohledem na věk dítěte. Ne příliš vhodná je střídavá péče u velmi malých dětí, stejně nevhodná může být např. v období puberty. V neposlední řadě je třeba zohlednit povahu dítěte a to, zda si samo takovouto výchovu přeje v případě, kdy je už ve věku, ve kterém je schopno vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah takového opatření (23).

Zákonné podmínky střídavé péče jsou tyto:

- oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat a mají o výchovu dítěte zájem
- střídavá výchova bude v zájmu nezletilého dítěte
- střídavou výchovou budou lépe (než-li jiným způsobem výchovy) zajištěny potřeby nezletilého dítěte (23)

Střídavá péče je u nás, jak již bylo řečeno, poměrně novou formou porozvodového uspořádání péče o dítě, proto s ní nemáme mnoho zkušeností. Dosud nebyl proveden žádný reprezentativní průzkum, který by její efekt prokázal (20). Střídavá péče se však poměrně často využívá ve vyspělých evropských zemích, oblíbená je především v USA, kde s ní mají poměrně bohaté zkušenosti (27).

Střídavá péče ale není zdaleka vhodná pro všechny rodiny. Proto, aby byla úspěšná, musí rodina splňovat určité podmínky. Střídavá péče podle odborníků nejlépe funguje když:

- oba rodiče jsou přesvědčeni o tom, že ten druhý je pro děti důležitý
- oba rodiče jsou přesvědčeni, že ten druhý je taky dobrý rodič
- rodiče žijí blízko sebe, takže dítě nemusí měnit školu ani kamarády
- děti mají kladný citový vztah k oběma rodičům a souhlasí s takovouto formou uspořádání
- oba rodiče mají ke střídavé péči pozitivní postoj
- jeden rodič řádně dodržuje finanční závazky vůči druhému
- rodiče vzájemně spolupracují
- rodiče jsou flexibilní
- rodiče spolu dokáží komunikovat
- rodiče nezatahují děti do svých konfliktů (34)
- rodiče jsou schopni domluvit se na podobných výchovných principech
- rodiče nesoutěží o lásku dítěte (29)

Naprosto nevhodná je střídavá péče v rodinách, kde se objevuje domácí násilí. Násilní otcové často usilují o svěření dítěte do své, popř. střídavé péče. Motivem pro svěření dítěte do péče však často nebývá skutečná láska k dítěti, ale pokračování psychického násilí na ženě, kterou se tímto způsobem snaží ovládnout či vydírat. Výzkumy navíc potvrzují hypotézu, že muži, kteří týrají své ženy, se mohou chovat podobně i ke svým dětem (32). Z těchto důvodů se proto střídavá péče v rodinách, kde docházelo k domácímu násilí, neuplatňuje (2).

1.8.4. Výhody a nevýhody střídavé péče

Střídavá péče o dítě jako jedna z forem porozvodového uspořádání s sebou nese svoje výhody a nevýhody. Většina odborníků se však shoduje na tom, že při splnění určitých podmínek, které jsou nezbytné pro to, aby střídavá péče probíhala úspěšně (viz. výše), je toto uspořádání pro dítě vhodné. Podle Matějčka, Z. a Dytricha, Z. (13) je to, viděno očima dítěte, situace, kdy se rodiče vlastně ani rozvádět nemuseli. Všechno kromě společné domácnosti rodičů je zde dítěti zachováno (13), ani jednoho z rodičů dítě neztrácí.

Mezi hlavní uváděné výhody patří to, že se nezbrzdí a nezdeformuje emocionální vývoj dítěte. Dítě od narození čerpá emoce ze strany otce i ze strany matky a samo se o ty své s nimi dělí. Bylo na to zvyklé od narození a střídavou péčí se pro něj nic nemění, dále pociťuje průběžnou přítomnost svých rodičů. Další výhodou je to, že dítě ve své výchově zažívá prvky výchovy mužské i ženské, což je důležité jak pro dívky, tak pro chlapce. V budoucnu jim to umožní přijmout svou mužskou nebo ženskou roli a vytvořit optimální partnerský vztah (29). To, že spolu dítě a rodič neztratí kontakt a prožívají spolu běžné situace, které s sebou přinášejí radosti i starosti, a mají mnoho společných zážitků, umožňuje dítěti vytvořit s ním kvalitní, vřelý vztah (34). Podle Warshaka, R. (34) také rodiče, kteří spolupracují v péči a výchově, spolu vycházejí lépe, a tak jejich děti vyrůstají v klidnější atmosféře.

Nejčastěji zmiňovanou a pravděpodobně největší nevýhodou je stěhování dítěte z jednoho domova do druhého. Dítě si už od dvou let vytváří pojem domova, ke kterému patří nejen stálost „jeho lidí“, ale i stálost místa a jeho prostředí, které dítěti dává pocit jistoty. Střídání rodičovské péče a s ním spojené střídání domova tak může toto vědomí domova oslabovat (13). (Tady lze jako ideální alternativu uvést již výše zmíněný model, kdy dítě žije v jedné domácnosti a rodiče se u něj po určitém časovém období střídají, v našich českých podmínkách však toto řešení není pravděpodobné.) Záleží i na tom, jak staré dítě, popř. děti, jsou. Obecně lze říci, že malé děti potřebují oba rodiče vídat častěji, zatímco dětem staršího školního věku a adolescentům bude pravděpodobně více vyhovovat delší pobyt u každého z rodičů. Problém tak může nastat, pokud mají bývalí manželé více dětí různého věku. Sestavení plánu tak, aby vyhovoval potřebám

jednotlivých dětí, může být dost obtížné (42). Další nevýhodou, která se střídáním domovů souvisí, je nutnost stěhování velkého množství věcí z jedné domácnosti do druhé. Toto množství úměrně stoupá s věkem.

Střídavá péče ale nepřináší výhody a nevýhody jenom dětem. Jednou z výhod, které mohou bývalí partneři vnímat, je to, že jeden rodič není na všechny povinnosti a rozhodování sám, což mu může přinášet určitou úlevu a odpočinek, který péči o dítě zefektivní. Další výhodou je to, že rodič může využít období, kdy dítě pobývá u bývalého partnera k tomu, aby se věnoval svojí práci, zvyšování kvalifikace, dalšímu studiu apod. Umožní mu to také chodit více do společnosti a najít si nového partnera (34). Zanedbatelný není ani fakt, že podle průzkumů 75% otců, kteří mají dítě svěřené do střídavé péče, platí výživné na dítě pravidelně, oproti 46% těch, jejichž dítě bylo svěřeno do výhradní péče matky (42).

Jistou nevýhodou z hlediska rodiče však může být to, že střídavou péčí se vzdává určitého mocenského postavení a výhod. Nemůže o všem rozhodovat sám, je omezen ve volbě bydliště apod. Ne všechny ženy se také dokáží vyrovnat s tím, že dítě žije nějaký čas u otce. Dítě jim totiž dává pocit, že někam patří, mají určitou hodnotu, životní náplň (34). Střídavá péče také vyžaduje neustálou komunikaci mezi bývalými manžely, což může prohloubit už tak dost velkou bolest nebo vztek, který oba cítí. Musejí se totiž dokázat domluvit na řadě technických otázek, např. kdo bude platit větší jednorázové položky související s péčí o dítě, kde bude mít dítě trvalé bydliště, kdo bude pobírat sociální dávky spojené s péčí o dítě a tak dále (20). Rodiče musí počítat i s tím, že vedení dvou domácností, ve kterých žije dítě, s sebou přináší větší finanční zátěž (42).

Jak je vidět, výhod i nevýhod má střídavá péče dost. Podle většiny odborníků ale výhody nad nevýhodami jednoznačně převažují. To, že bude střídavá péče pro dítě přínosem však záleží hlavně na jeho rodičích. Vyžaduje jistě velkou dávku zralosti, tolerance a vůle a samozřejmě také schopnost domluvit se s bývalým partnerem v zájmu dítěte. Střídavá péče může být pro dítě velkým přínosem, může ale také ublížit, pokud bude nesprávně uchopena.

1.9. Současná legislativa související se střídavou péčí

Porozvodovou péčí o dítě upravují české zákony, s tímto tématem ale úzce souvisí také některé mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je ČR vázána. Tyto jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem (30). Je to např. Úmluva o právech dítěte, kterou ratifikovala Československá federativní republika v roce 1991, součástí ústavního pořádku České republiky se pak stala roku 1993. Z požadavků zakotvených v této smlouvě vychází zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a zákon č. 91/1998, který zákon z roku 1963 novelizoval. Se zákonem o rodině souvisí řada dalších předpisů, zejména zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a další.

V následující části uvedu z výše jmenovaných zákonů pouze ta ustanovení, která se bezprostředně týkají úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu rodičů, zaměřím se pak zejména na ta, která se týkají střídavé péče.

1.9.1. Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod ve svém článku č. 32, odst. 1 uvádí, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je podle ní zaručena (37).

Odstavec č. 5 zaručuje rodičům, kteří pečují o dítě, právo na pomoc státu (37).

1.9.2. Úmluva o právech dítěte

Článek č. 3 odst. 1 upozorňuje na to, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejným nebo soukromým zařízením sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (40).

Odstavec č. 2 zavazuje státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření (40).

Článek č. 12 odst. 1 formuluje právo dítěte vyjadřovat se k záležitostem, které se ho týkají. Říká, že státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech

záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (40). S tímto ustanovením koresponduje § 31 odst. 3 zákona o rodině.

Odstavec č. 2 dodává, že za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce, anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství (40).

Článek 18 odst. 1 zdůrazňuje povinnost států, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaložit veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, pak mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, základním smyslem jejich péče musí být přitom zájem dítěte (40).

1.9.3. Zákon o rodině

Ochranu zájmů dětí při rozvodu zajišťuje § 25, který stanovuje, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu (38).

Toto ustanovení dále rozvádí § 26 odst. 1, kde se uvádí, že před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může podle odst. č. 2 soud svěřit dítě do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby (38).

Institut střídavé a společné výchovy byl u nás, po vzoru západních zemí, umožněn novelou zákona o rodině, která vyšla roku 1998. V případě, že jsou rodiče schopni se shodnout, mohou dohodou předejít pro všechny strany nepříjemnému a hlavně pro dítě zatěžujícímu soudnímu řízení.

Podle odst. č. 3 může být rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu, dohoda o

konkrétním rozsahu a podobě styku rodiče s nezletilým dítětem schválení soudu nepotřebuje **(38)**.

Velice významný je také odst. č. 2, který upozorňuje, že soud styk rodičů s dítětem upraví, pokud to vyžaduje zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí. Tzn. soud znovu posoudí skutečnosti svědčící o výchovných předpokladech rodičů a konstatuje-li závažnou změnu poměrů trvalého charakteru, může dítě svěřit do péče druhého rodiče, v případě, že zde původně byla střídaná péče, musí dojít k přehodnocení situace. Jestliže střídaná péče nefunguje správným způsobem, dítě je obvykle svěřeno do péče jednoho z rodičů. V tomto případě se soud řídí § 26 odst. 4, kde se uvádí, že při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Podle § 26 odst. 5 pak soud ještě vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní. **(38)**.

Odst. 3 téhož zákona uzákoňuje možnost styk dítěte s rodičem omezit nebo i zakázat, je-li to v zájmu dítěte **(38)**.

S odst. č. 2 § 27 souvisí také § 28, který udává, že pokud se změní poměry, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností **(38)**.

Zásadní význam v souvislosti se střídanou péčí a rozhodováním o výchově nezletilých dětí po rozvodu rodičů vůbec je § 32 odst. 1, který říká, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají oba rodiče, a § 34 odst. 1, kde stojí, že rodičovská zodpovědnost

náleží oběma rodičům. Rodičovskou zodpovědností se zde myslí souhrn práv a povinností rodičů, zahrnující zejména péči o zdraví dítěte a jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (38) .

Při rozhodování, komu z rodičů dítě svěřit, je bráno v úvahu i přání dítěte. Toto vychází z § 31 odst. 3, kde se píše, že dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení v němž se o takových záležitostech rozhoduje (38). To znamená, že i v případě, že se rodiče chtějí dohodnout na střídaté péči, je brán v potaz i názor dítěte, pokud je vzhledem ke svému věku a rozumovým schopnostem schopné se k dané záležitosti vyjádřit.

1.9.4. Zákon o sociálně právní ochraně dětí

Zjistit potřebné skutečnosti umožňuje § 52 odst. 1, který zaměstnance orgánu sociálně právní ochrany a zaměstnance obce s rozšířenou působností zařazené do obecního úřadu opravňuje v souvislosti s plněním úkolů podle tohoto zákona navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, v obydlí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, ve zdravotnickém zařízení, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování. Toto oprávnění ještě rozšiřuje § 52 odst. 2, který umožňuje zaměstnancům orgánu sociálně právní ochrany poříditi obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje, je-li to třeba pro účely ochrany práv dítěte (41).

Povinností soudu při rozhodování o výchově nezletilých dětí po rozvodu rodičů je zjednat si vždy spolehlivý podklad pro své rozhodnutí. Proto žádá orgán sociálně právní ochrany dětí o zjištění a zhodnocení skutečností reprezentujících výchovné předpoklady rodičů (3).

1.9.5. Občanský soudní řád

Podle § 178 odst. 2 o vhodnosti a účelnosti navržených nebo zamýšlených opatření soud zpravidla zjistí názor orgánu péče o děti a orgánu obce, které jsou obeznámeny s poměry. Jestliže je to vhodné, vyslechne o nich i nezletilého (39). Soud se zajímá o skutečnosti charakterizující osoby rodičů i prostředí v němž žijí. V této souvislosti jde zejména o osobní a povahové vlastnosti rodičů, jejich zdravotní stav (tělesný i duševní). Dále pak o jejich zaměstnání, ekonomické a bytové poměry, jejich společenské uplatnění i faktické možnosti věnovat se výchově dítěte. V neposlední řadě by měl soud posoudit jejich způsobilost vést děti ke správnému vztahu k druhému rodiči. Tyto informace může soud mimo orgány sociálně právní ochrany dětí vyžadovat od policie (pobyt, chování účastníků řízení) a zaměstnavatele (výdělkové poměry, chování v zaměstnání) (3).

2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1. Cíle

Cílem mé diplomové práce bylo zmapovat danou problematiku, zjistit, jaké názory má na střídavou péči laická i odborná veřejnost, a tyto výsledky následně porovnat. Dalším cílem bylo popsat výhody a nevýhody, které střídavá péče přináší.

2.2. Dílčí cíle

Mým dílčím cílem bylo zjistit, zda běžná populace ví, co znamená termín střídavá péče, a zda jsou o této možnosti porozvodového uspořádání péče o dítě respondenti informováni. Zajímalo mě také, jestli má laická veřejnost představu o tom, jak často je tato možnost u nás využívána. Dále jsem zjišťovala, jestli ve svém okolí znají respondenti někoho, kdo má dítě ve střídavé péči, a zda by v případě rozvodu sami měli zájem o svěření dítěte do střídavé péče. V neposlední řadě bylo mým cílem zjistit, jaké výhody a nevýhody podle laické veřejnosti střídavá péče má a zda je podle jejich názoru tato forma pro děti spíše vhodná či nikoliv.

Co se týče odborné veřejnosti, zajímalo mě, jestli a v jaké míře je o této formě porozvodového uspořádání informována, zda se s ní během své praxe jednotliví respondenti setkali a jaké s ní mají zkušenosti. Dále jsem zjišťovala, zda ve střídavé péči spatřují spíše výhody či nevýhody a zda si myslí, že střídavá péče je pro děti spíše vhodná či nikoliv.

2.3. Hypotézy

- *Hypotéza č. I:* Podle názorů zástupců odborné veřejnosti je toto porozvodové uspořádání péče o dítě vhodné.
- *Hypotéza č. II:* Laická veřejnost není o této možnosti porozvodového uspořádání péče o dítě dostatečně informována.
- *Hypotéza č. III:* Existují rozdíly mezi postoji laické a odborné veřejnosti k dané problematice.

3. METODIKA

3.1. Použitá metoda

Provedený výzkum má explorativní charakter, kombinuje prvky kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Použila jsem při něm v první řadě metodu dotazování formou *anonymního dotazníku*. Tuto techniku jsem použila jak u zástupců laické veřejnosti, tak i u zástupců veřejnosti odborné. Následná analýza získaných dat byla zpracována v programu SPSS pro PC. U otázek, které obsahovaly kvalitativní data, jsem provedla kvalitativní obsahovou analýzu (5). Další použitou technikou byla *sekundární analýza dat*.

Dotazník je originální, sestavený pro potřeby mého výzkumu a vychází z odpovídající teorie. Je konstruován jak do otázek uzavřených, na které respondenti odpovídali ano – ne, tak do otázek polouzavřených, kde mohli kromě nabídnutých možností uvést možnost jinou, a otevřených, kde dotazovaní odpovídali vlastními slovy.

V dubnu 2006 proběhl předvýzkum, na základě kterého jsem upřesnila a upravila dotazníky do konečné podoby tak, aby byly pro respondenty srozumitelné. Sběr dat probíhal v časovém rozmezí 4 měsíců, a sice od prosince 2006 do března 2007.

Dotazníky pro laickou veřejnost jsem administrovala osobně. Vždy jsem respondentům v krátkosti vysvětlila účel práce, ujistila je o anonymitě dotazníků a poprosila je o spolupráci. Respondenti se na mě po celou dobu vyplňování mohli obrátit s dotazem, převážná většina respondentů však přijala dotazník bez jakýchkoliv připomínek a výhrad. V některých případech jsem rozdáním dotazníků pověřila předem instruované osoby, ty potom postupovaly stejně.

Při sběru dat od zástupců odborné veřejnosti jsem postupovala obdobně, některé dotazníky jsem administrovala osobně, jindy jsem pověřila předem instruovanou osobu, která následně postupovala stejně.

3.2. Charakteristika výzkumného souboru

Základní soubor sestával ze zástupců laické veřejnosti na území Jihočeského a Královéhradeckého kraje a zástupců odborné veřejnosti na území Jihočeského a Královéhradeckého kraje.

Výzkumný soubor tvořili náhodně vybraní zástupci laické veřejnosti na území Jihočeského a Královéhradeckého kraje starší 18 let a sociální pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí v jednotlivých městech Jihočeského a Královéhradeckého kraje, dětských psychologů, dětských psychiatrů působících v ambulantních i lůžkových zařízeních a sociální pracovníci, speciální pedagogové a psychologové působící ve střediscích výchovné péče, speciálně pedagogických centrech, pedagogicko psychologických poradnách a psychosociálních zařízeních pro děti a mládež na území Jihočeského a Královéhradeckého kraje

Pro svůj výzkum jsem zvolila náhodně vybrané laické respondenty starší 18 let, a sice proto, abych zajistila co možná nejobjektivnější výsledky. Získala jsem přibližně stejný počet respondentů obou pohlaví a různé věkové kategorie a vzdělání. Co se týče odborné veřejnosti, opět jsem z důvodu zajištění objektivity oslovila zástupce z různých profesí, setkávajících se alespoň okrajově se střídavou péčí. Předpokládala jsem, že zástupci jednotlivých profesí mohou mít na danou problematiku různý názor, vycházející z rozdílnosti jejich práce a zkušeností.

Během výzkumu jsem rozdala 142 dotazníky náhodně vybraným zástupcům laické veřejnosti na území Jihočeského a Královéhradeckého kraje, všichni oslovení respondenti vrátili dotazník vyplněný. Co se týče odborné veřejnosti, osobně, nebo prostřednictvím vybraných a instruovaných osob jsem oslovila 121 odborníků působících v Jihočeském nebo Královéhradeckém kraji, dotazníky mi vyplnilo 98 z nich.

4. VÝSLEDKY

4.1. Výsledky dotazníků pro laickou veřejnost

Otázka č. 1 – Pohlaví

Výzkumu se zúčastnilo celkem 142 zástupců laické veřejnosti, z toho 39% tvořili muži a 61% ženy.

Tabulka 1: Pohlaví

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<i>muž</i>	55	38,7	38,7	38,7
	<i>žena</i>	87	61,3	61,3	100,0
	Total	142	100,0	100,0	

Otázka č. 2 – Věk

Nejmłodšímu respondentovi, který se výzkumu zúčastnil, bylo 18 let, nejstaršímu 65 let. Medián byl 26 let, průměrný věk respondenta 31 let.

Tabulka 2: Věk

		N	Minimum	Maximum	Median	Mean	Std. Deviation
	<i>věk</i>	142	18,00	65,00	26,0000	31,3380	11,34556
Valid	N	142					
	(listwise)						

Otázka č. 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání

Nejvíce byli zastoupeni respondenti s vysokoškolským vzděláním, a sice necelými 45%. Druhým nejčastěji se objevujícím vzděláním bylo vzdělání středoškolské, které bylo zastoupeno 42%. Třetí nejčastější typ vzdělání bylo vyšší odborné, to uvedlo 6%

respondentů. 4% zástupců laické veřejnosti byla vyučených, 2% dosáhla pouze základního vzdělání a v 1% případech bylo jako vzdělání uvedeno vyučen s maturitou.

Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
ZŠ	3	2,1	2,1	2,1
vyučen	6	4,2	4,2	6,3
vyučen s mat.	2	1,4	1,4	7,7
SŠ	59	41,5	41,5	49,3
VOŠ	9	6,3	6,3	55,6
VŠ	63	44,4	44,4	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Otázka č. 4 - Stav

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik respondentů bylo svobodných, kolik ženatých nebo vdaných a kolik rozvedených. Variantu svobodný(á) zvolilo 65% účastníků výzkumu, ženatých, popř. vdaných, bylo 31%, variantu rozvedený(á) uvedla 4% respondentů.

Tabulka 4: Stav

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
svobodný/á	92	64,8	64,8	64,8
ženatý/vdaná	44	31,0	31,0	95,8
rozvedený/á	6	4,2	4,2	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Otázka č. 5 – Máte děti?

Na tuto otázku odpovědělo 32% respondentů kladně, 68% laiků uvedlo, že děti nemají.

Tabulka 5: Děti

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<i>ano</i>	45	31,7	31,7	31,7
	<i>ne</i>	97	68,3	68,3	100,0
Total		142	100,0	100,0	

Otázka č. 6 – V případě, že jste rozvedený(á) a máte děti, do čí péče byly svěřeny?

Tuto otázku nezodpovědělo 96% respondentů. Byli to ti respondenti, kteří buď nemají děti, nebo nejsou rozvedení. 4% respondentů uvedla, že dítě bylo po rozvodu svěřeno matce. Ani v jednom případě se neobjevila varianta „otci“ nebo „do střídavé péče“.

Tabulka 6: Svěření dítěte do péče po rozvodu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<i>matka</i>	6	4,2	4,2	4,2
	<i>nevyplněno</i>	136	95,8	95,8	100,0
Total		142	100,0	100,0	

Otázka č. 7 – Co to znamená střídavá péče?

Tato otázka sloužila jako otázka filtrační, pomocí které bylo zjišťováno, kolik respondentů bylo informováno o tom, co to střídavá péče je. Zástupci laické veřejnosti zde mohli vybírat ze třech variant, z nichž první dvě popisovaly jiný druh porozvodového uspořádání, pouze třetí možnost byla správná. Tuto variantu zvolilo 86% respondentů, obě nesprávné odpovědi byly zastoupeny 7%.

Tabulka 7: Definice střídavé péče

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>varianta a)</i>	10	7,0	7,0	7,0
<i>varianta b)</i>	10	7,0	7,0	14,1
<i>správná definice</i>	122	85,9	85,9	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Otázka č. 8 – Víte o této možnosti porozvodového uspořádání péče o děti?

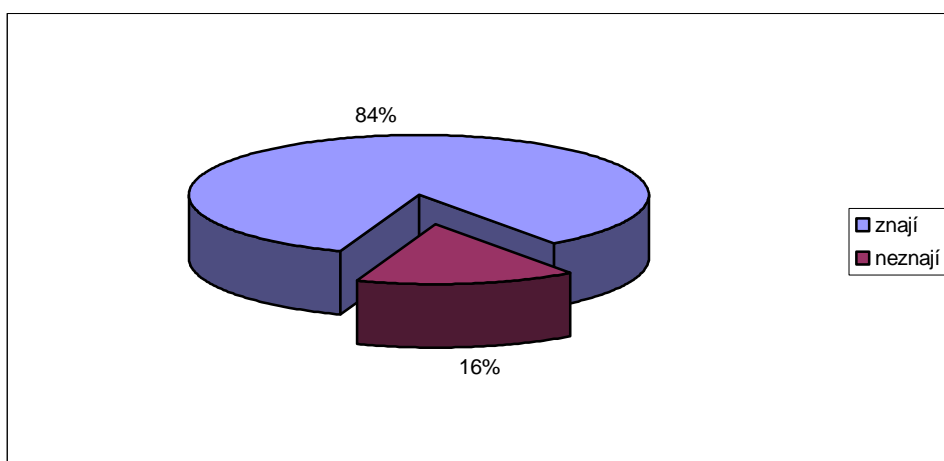
Zde nebyly hodnoceny odpovědi 20 respondentů, kteří předchozí otázku nezodpověděli správně. Bylo jich celkem 14%. Kladně na tuto otázku odpovědělo 73% respondentů, 13% laiků uvedlo, že o této možnosti porozvodového uspořádání péče o děti nevědí.

Tabulka 8: Povědomí o střídavé péči

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>ano</i>	103	72,5	72,5	72,5
<i>ne</i>	19	13,4	13,4	85,9
<i>nehodnoceno</i>	20	14,1	14,1	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Z množiny respondentů, kteří správně zodpověděli definici, tj. 122 laiků, bylo 103 (84%) těch, kteří uvedli, že o této možnosti porozvodového uspořádání vědí, zbylých 19 respondentů (16%) o střídavé péči nikdy neslyšelo.

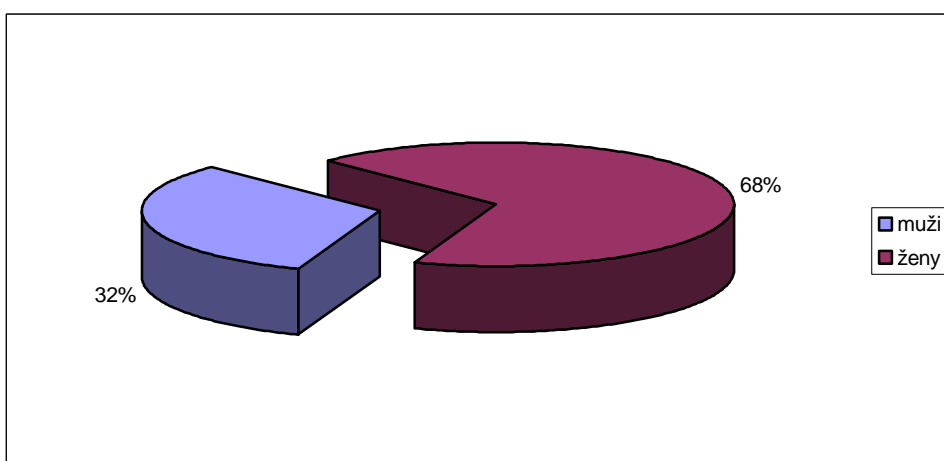
Graf 1: Povědomí respondentů o střídavé péči

Zdroj : vlastní výzkum

Z množiny 103 respondentů, kteří uvedli, že o možnosti svěřením dítěte do střídavé péče rodičů vědí, bylo 33 (32%) mužů a 70 (68%) žen.

Graf 2: Povědomí respondentů o střídavé péči podle pohlaví

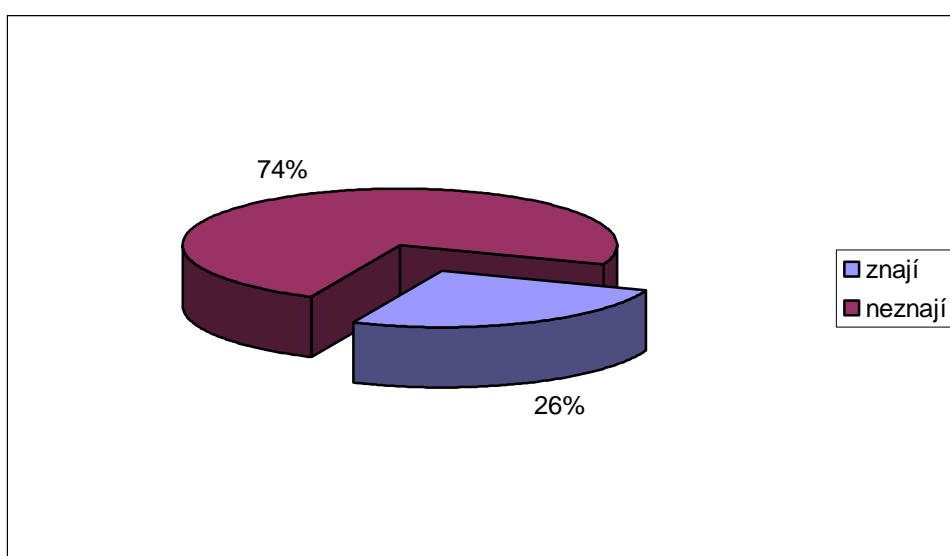

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 9 – Znáte ve svém okolí někoho, kdo má dítě (děti) ve střídavé péči?

Odečtením 39 respondentů, kteří nezodpověděli správně otázku č. 7, a těch, kteří v otázce č. 8 uvedli, že o této možnosti porozvodového uspořádání péče o děti nevědí, byla získána skupina informovaných respondentů. Z těchto 103 laiků jich 27 (26%) zná někoho, kdo má dítě ve střídavé péči, 76 respondentů (74%) nikoho takového nezná.

Graf 3: Znalost někoho v okolí s dítětem ve střídavé péči

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 10 – Kolik se domníváte, že je v ČR do střídavé péče svěřováno dětí?

Z tabulky je patrné, že již výše zmíněných 39 (27,5%) respondentů nebylo hodnoceno, 40% zástupců laické veřejnosti uvedlo správnou odpověď, a sice variantu „méně než 4%“, 29% uvedlo variantu „4 – 10%“ a 3,5% laiků uvedla variantu „10 – 20%“.

Tabulka 9: Statistický odhad

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>méně než 4%</i>	57	40,1	40,1	40,1
<i>4 – 10%</i>	41	28,9	28,9	69,0
<i>10 – 20%</i>	5	3,5	3,5	72,5
<i>nehodnoceno</i>	39	27,5	27,5	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Otázka č. 11 – Měl(a) byste v případě rozvodu zájem o svěřování dítěte do střídavé péče?

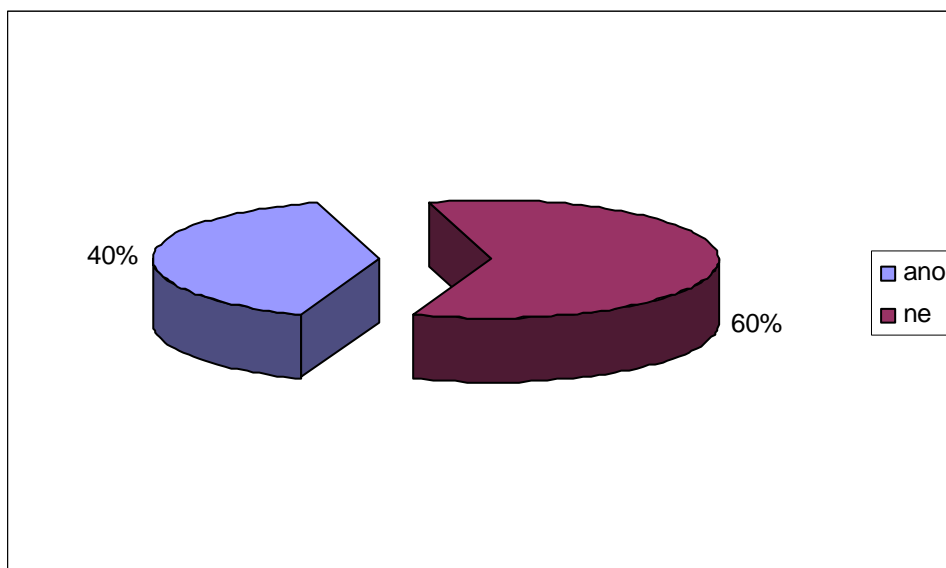
Z tabulky vyplývá, že odpovědi téměř 28% respondentů opět nebyly hodnoceny, 2% respondentů na danou otázku neodpověděla, 28% laiků odpovědělo, že by v případě rozvodu o svěřování dítěte do střídavé péče zájem měli, 42% respondentů by v této situaci o střídavou péči zájem neměla.

Tabulka 10: Zájem o střídavou péči

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>ano</i>	40	28,2	28,2	28,2
<i>ne</i>	60	42,3	42,3	70,4
<i>nevyplněno</i>	3	2,1	2,1	72,5
<i>nehodnoceno</i>	39	27,5	27,5	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Po vyhodnocení odpovědí respondentů, u kterých bylo předpokládáno, že jsou o dané problematice informováni, tzn. bylo odečteno 39 respondentů, jejichž odpovědi nebyly hodnoceny (byli to respondenti, kteří nesprávně zodpověděli otázku č. 7 a na otázku č. 8 odpověděli, že o této možnosti porozvodového uspořádání nevědí), a současně nebyli započítáni 3 respondenti, kteří otázku nezodpověděli, bylo zjištěno, že ze 100 respondentů by jich v případě rozvodu mělo zájem o svěřeni dítěte do střídavé péče 40 (40%), zatímco 60 respondentů (60%), by o toto řešení porozvodové situace zájem nemělo.

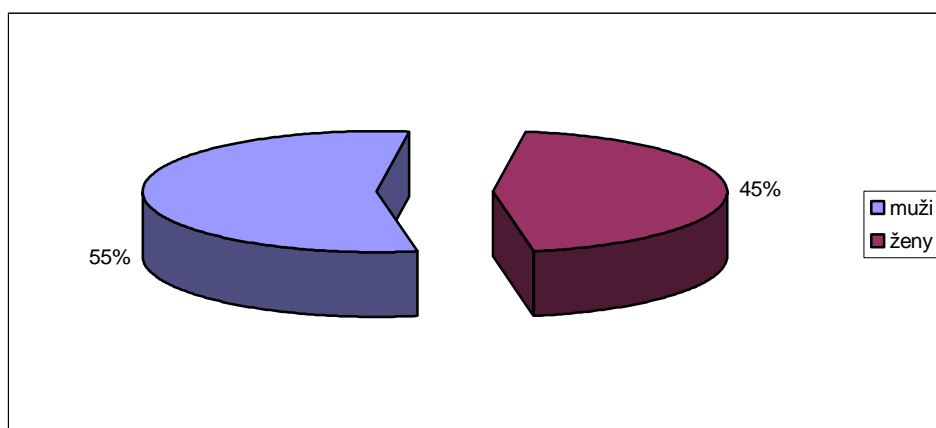
Graf 4: Zájem o střídavou péči

Zdroj : vlastní výzkum

Při bližším zaměření se na zájem o svěření dítěte do střídatvé péče podle pohlaví bylo zjištěno, že ze 40 respondentů, kteří by o toto porozvodové uspořádání zájem měli, je 22 (55%) mužů a 18 (45%) žen.

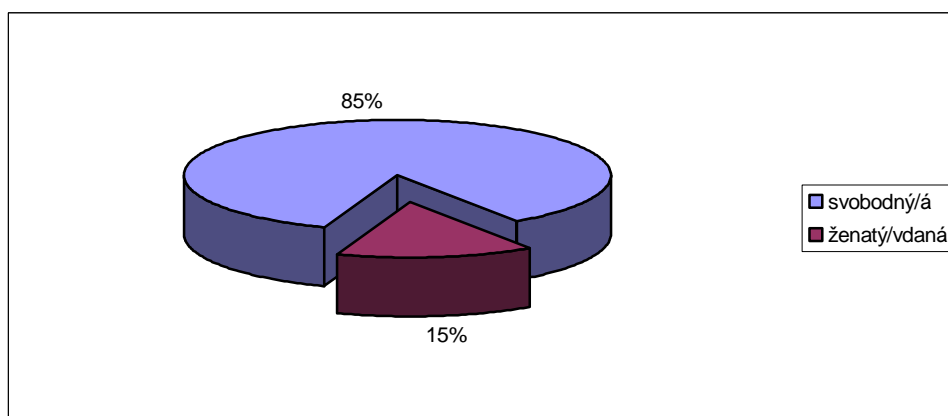
Graf 5: Zájem o střídatvou péči podle pohlaví

Zdroj : vlastní výzkum

Názor týkající se zájmu respondentů o případné svěření dítěte do střídatvé péče po rozvodu do jisté míry koreloval s rodinným stavem dotázaných. Ze 40 respondentů, kteří na otázku odpověděli „ano“, bylo 34 (85%) svobodných a 6 (15%) ženatých nebo vdaných. Žádný z rozvedených respondentů by o toto porozvodové uspořádání zájem neměl.

Graf 6: Zájem o střídatvou péči podle stavu

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 12 – Jaké výhody má podle Vás střídavá péče?

Zde byly opět vyhodnoceny výsledky dotazníků u respondentů, kteří správně zodpověděli filtrační otázku č. 7 a zároveň v otázce č. 8 uvedli, že o této možnosti porozvodového uspořádání péče o dítě vědí. Zamezila jsem tak vzniku spekulativních odpovědí, zajímaly mě pouze odpovědi dobře informovaných zástupců laické veřejnosti, u kterých se dá předpokládat, že na danou problematiku již mají vytvořen pevnější názor.

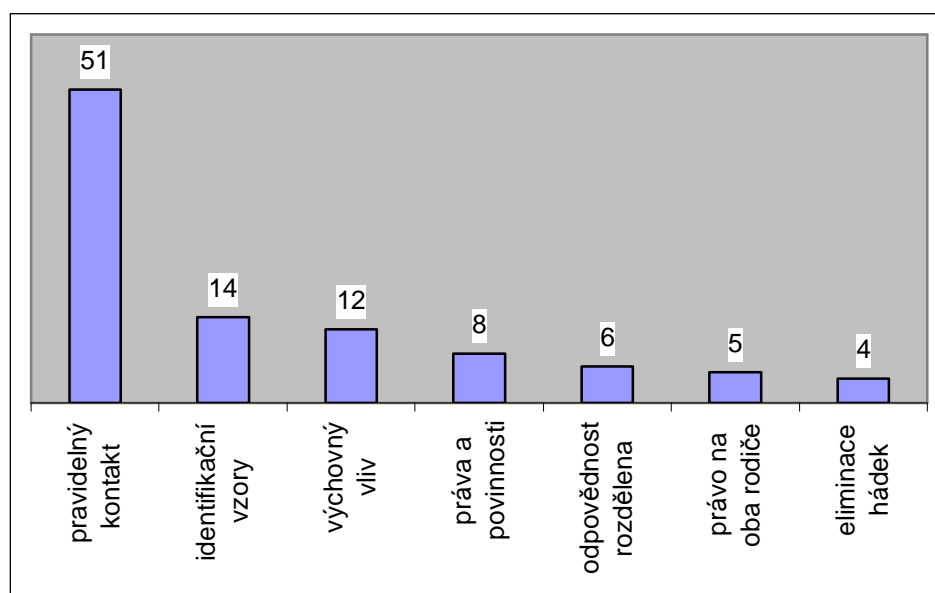
Tabulka 11: Výhody střídavé péče podle laické veřejnosti

Výhoda	Počet respondentů
<i>pravidelný, stejně hodnotný kontakt s oběma rodiči</i>	51
<i>přítomnost obou identifikačních vzorů ve výchově</i>	14
<i>stejný výchovný vliv obou rodičů</i>	12
<i>stejná práva a povinnosti pro rodiče</i>	8
<i>odpovědnost a starosti jsou rozděleny mezi oba rodiče</i>	6
<i>právo dítěte na oba rodiče je naplněno</i>	5
<i>eliminace hádek o dítě a manipulace</i>	4
<i>dítě ani druhý rodič netrpí odloučením</i>	3
<i>rodič je s dítětem soustavně po delší časový úsek</i>	3
<i>rodiče jsou nuceni spolu komunikovat, může dojít ke zlepšení vztahů</i>	2
<i>finanční výhody</i>	1
<i>dítě neztrácí kontakt s širší rodinou</i>	1
<i>řešení mûře být prevencí sociálně patologických jevů</i>	1

Z výsledků vyplývá, že na střídavé péči respondenti nejvíce oceňují, že zůstává zachován stejně hodnotný kontakt s oběma rodiči. Jako výhodu to uvedlo 51 respondentů. Jako další výhodu respondenti udávali přítomnost obou identifikačních vzorů ve výchově, a sice ve 14 případech, a stejný výchovný vliv obou rodičů, který

jako výhodu uvedlo celkem 12 respondentů. Další výhody byly uváděny méně často, podle 8 respondentů je to řešení spravedlivé, neboť jsou zachována stejná práva a povinnosti obou rodičů. Objevily se také názory, že střídavá péče může eliminovat hádky rodičů o dítě a manipulaci, někteří respondenti se dokonce domnívají, že může napomoci ke zlepšení vztahů, neboť rodiče jsou nuceni spolu komunikovat v zájmu svého dítěte.

Graf 7: 7 nejčastěji uváděných výhod

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 13 – Jaké nevýhody má podle Vás střídavá péče?

Opět zde byly vyhodnoceny pouze výsledky dotazníků u respondentů, kteří správně zodpověděli filtrační otázku č. 7 a zároveň v otázce č. 8 uvedli, že o této možnosti porozvodového uspořádání péče o dítě vědí.

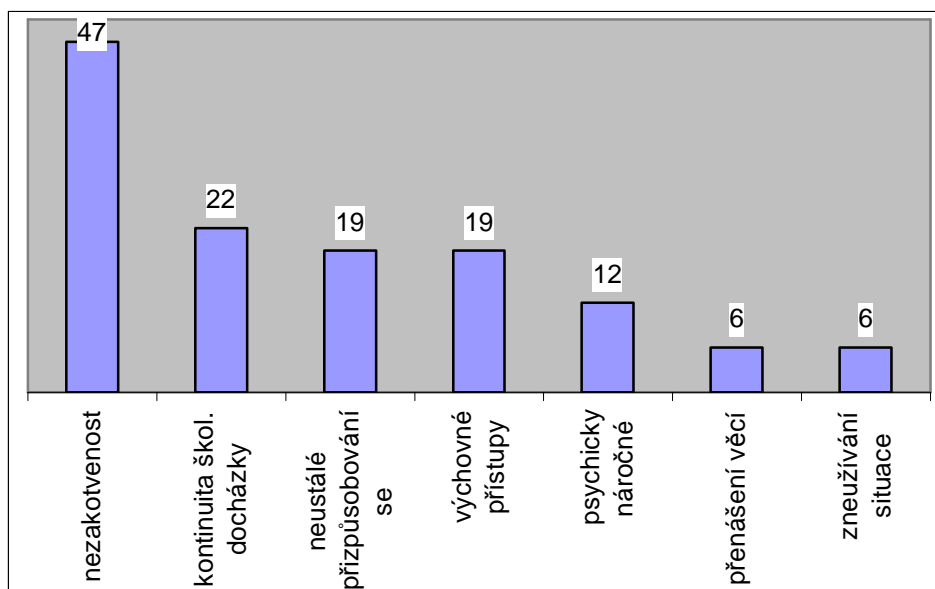
Tabulka 12: Nevýhody střídavé péče podle laické veřejnosti

Nevýhoda	Počet respondentů
<i>nestálost domova, nezakotvenost, ztráta pocitu bezpečí a jistoty</i>	47
<i>chybějící kontinuita ve školní docházce, mimoškolních aktivitách, v kontaktu s vrstevníky</i>	22
<i>nutnost neustálého přizpůsobování se odlišnému prostředí</i>	19
<i>rozdílné výchovné přístupy</i>	19
<i>pro dítě psychicky náročné</i>	12
<i>neustálé přenášení věcí</i>	6
<i>dítě se může naučit situace zneužívat ve svůj prospěch</i>	6
<i>prostor pro manipulaci s dítětem, očerňování druhého rodiče</i>	4
<i>narušování režimu dítěte</i>	4
<i>problémy s navazováním vztahů s novým partnerem rodiče</i>	2
<i>dítě může strádat nepřítomností druhého rodiče, se kterým zrovna nežije</i>	2
<i>finančně a organizačně náročné řešení</i>	1
<i>dítěti může chybět sourozenec, domácí mazlíček apod.</i>	1
<i>riziko ovlivnění stability vlastního vztahu v budoucnu</i>	1

Za největší nevýhodu respondenti jednoznačně považovali nestálost rodinného prostředí, nezakotvenost a ztrátu pocitu bezpečí a jistoty, která může vlivem neustálého stěhování vzniknout. Toto jako nevýhodu uvedlo 47 respondentů. Další problém zástupci laické veřejnosti spatřovali v chybějící kontinuitě ve školní docházce, mimoškolních aktivitách a v kontaktu s vrstevníky, ke které může dojít v případě velké

vzdálenosti bydlišť rodičů, tuto nevýhodu uvedli celkem ve 22 případech. Další nevýhodou je nutnost neustálého přizpůsobování se odlišnému prostředí, což respondenti uvedli v 19 případech, a stejné množství respondentů poukázalo na negativní vliv rozdílných výchovných přístupů, které mohou dítě mást. Zanedbatelný není ani názor 12 respondentů, kteří uvedli, že si myslí, že střídavá péče je pro dítě psychicky velmi náročná, dalším vadila nutnost neustálého přemísťování věcí, které si s sebou dítě musí do druhého domova nosit, jiní ve střídavé péči viděli riziko, že dítě bude cílem manipulace a svědkem očerňování druhého rodiče, další respondenti napsali, že dítě se může naučit situace zneužívat ve svůj prospěch a vymáhat od rodičů různé výhody. Dva respondenti uvedli zcela konkrétní příklady nevýhod, které může střídavá péče přinést. Bylo jimi jiné finanční a technické zázemí rodičů, které dítěti může způsobovat komplikace např. při přípravě na mimoškolní aktivity. Jde např. o situaci, kdy dítě chodí na hodiny klavíru, u jednoho rodiče nástroj má, u druhého však ne, což mu brání v přípravě. Druhý respondent uváděl, že dítě může strádat nepřítomností domácího mazlíčka, na kterého je fixované.

Graf 8: 7 nejčastěji uváděných nevýhod

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 14 – Myslíte si, že je tato forma pro většinu dětí spíše vhodná?

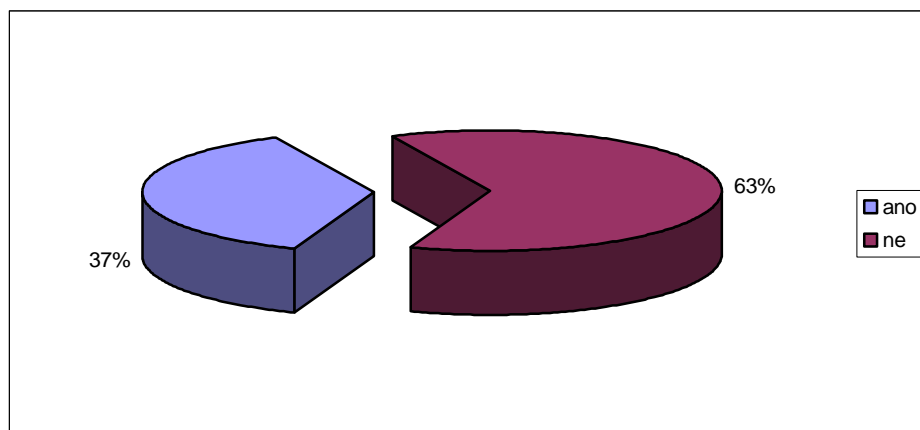
Tato otázka opět nebyla hodnocena u více než 27% respondentů, 3% respondentů danou otázkou nezodpověděla. Za pro dítě vhodnou formu porozvodového uspořádání považuje střídavou péči 26% laiků, 44% zástupců laické veřejnosti střídavou péči za vhodnou nepovažuje.

Tabulka 13: Vhodnost střídavé péče

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>ano</i>	37	26,1	26,1	26,1
<i>ne</i>	62	43,7	43,7	69,7
<i>nevyplněno</i>	4	2,8	2,8	72,5
<i>nehodnoceno</i>	39	27,5	27,5	100,0
Total	142	100,0	100,0	

Zopakováním postupu zvoleného u otázky č. 11 bylo zjištěno, že z 99 respondentů, jejichž odpovědi byly hodnoceny a těch, kteří na otázku odpověděli, si 37 (37%) myslí, že střídavá péče po rozvodu je pro dítě vhodná, 62 (63%) dotázaných však střídavou péči za vhodnou nepovažuje.

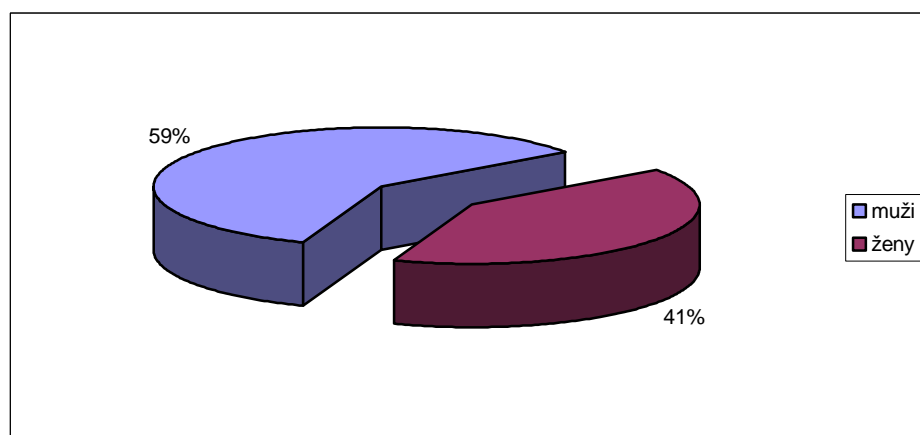
Graf 9: Vhodnost střídavé péče

Zdroj : vlastní výzkum

Množinu 37 respondentů, kteří střídavou péči považovali za vhodnou, tvořili z 59% (22 dotázaných) muži, zbylých 41% (15 zástupců laické veřejnosti) byly ženy.

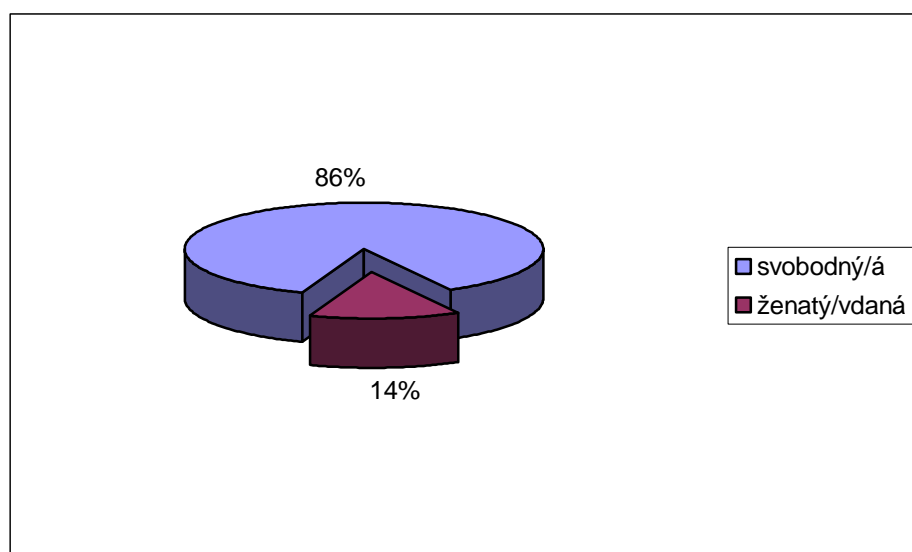
Graf 10: Vhodnost střídavé péče podle pohlaví

Zdroj : vlastní výzkum

Zda respondenti považovali střídavou péči za vhodnou pro dítě, bylo ovlivněno rodinným stavem a vlastními zkušenostmi. Z 37 dotázaných, kteří se domnívali, že vhodná je, bylo 32 (86%) svobodných a 5 (14%) ženatých nebo vdaných. Žádný z rozvedených dotázaných nepovažoval střídavou péči za vhodnou.

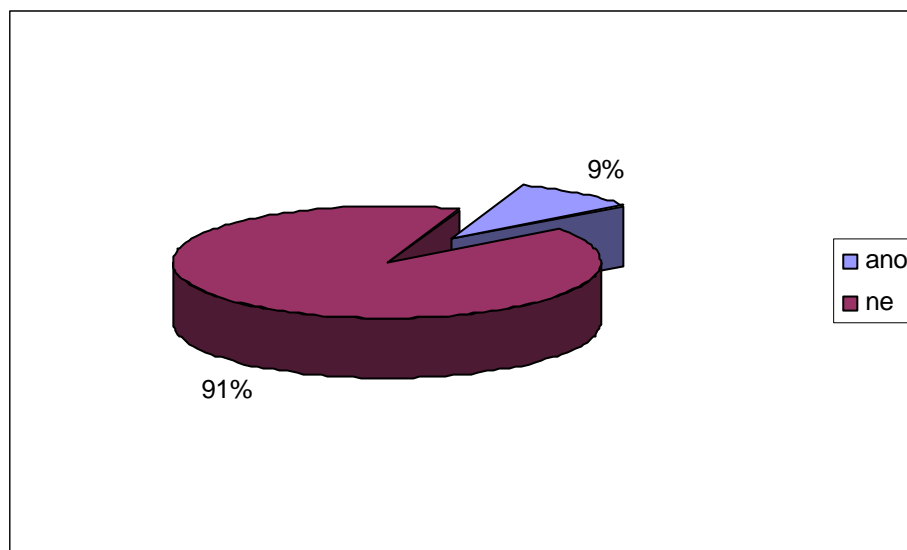
Graf 11: Vhodnost střídavé péče podle stavu

Zdroj : vlastní výzkum

Pohled na danou otázku záležel také na tom, zda respondent měl dítě nebo byl bezdětný. Z informovaných laiků bylo 32 rodičů. Z této skupiny považovali střídavou péči za vhodnou 3 dotázaní (9%), 29 respondentů (91%), kteří sami měli dítě, střídavou péči za vhodnou pro dítě nepovažovalo.

Graf 12: Vhodnost střídavé péče podle respondentů s dětmi

Zdroj : vlastní výzkum

4.2. Výsledky dotazníků pro odbornou veřejnost

Otázka č. 1 – Pohlaví

Výzkumu se zúčastnilo celkem 98 oborníků, z toho 11% tvořili muži, zbylých 89% byly ženy.

Tabulka 14: Pohlaví

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<i>muž</i>	11	11,2	11,2	11,2
	<i>žena</i>	87	88,8	88,8	100,0
Total		98	100,0	100,0	

Otázka č. 2 - Věk

Nejmłodšímu zástupci laické veřejnosti, který se výzkumu zúčastnil, bylo 22 let, nejstaršímu 75 let. Medián byl 48 let, průměrný věk respondenta 45 let.

Tabulka 15: Věk

		N	Minimum	Maximum	Median	Mean	Std. Deviation
<i>věk</i>		98	22,00	75,00	48,0000	45,1224	12,87871
Valid N (listwise)	N	98					

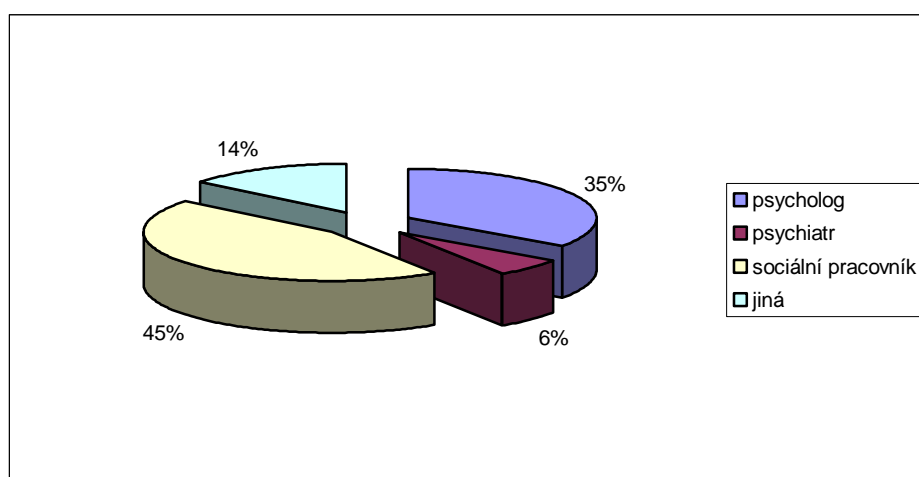
Otázka č. 3 – Jaká je Vaše profese?

Ze zástupců odborné veřejnosti se výzkumu zúčastnilo nejvíce sociálních pracovníků, kteří tvořili 45% všech respondentů. Druhou nejčastěji udávanou profesí byli psychologové, ti byli zastoupeni 35%. Třetí nejpočetnější skupinou byli pracovníci, kteří označili poslední variantu, a sice „jiná“, tvořili celkem 14% a ve všech případech se jednalo o speciální pedagogy. Nejméně početná byla skupina dětských psychiatrů, kteří byli zastoupeni 6%.

Tabulka 16: Profese

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>psycholog</i>	34	34,7	34,7	34,7
<i>psychiatr</i>	6	6,1	6,1	40,8
<i>sociální pracovník</i>	44	44,9	44,9	85,7
<i>jiná</i>	14	14,3	14,3	100,0
Total	98	100,0	100,0	

Graf 13: Profese

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 4 – Jaká je délka Vaší praxe?

Jako nejdelší byla udána praxe 50 let, nejkratší zaznamenaná praxe byla 5 měsíců, tedy necelý rok. Medián byl 17,5 roku, průměrná délka praxe byla 19 let.

Tabulka 17: Délka praxe

	N	Minimum	Maximum	Median	Mean	Std. Deviation
<i>délka praxe</i>	98	0,00	50,00	17,5000	18,8878	12,86799
Valid N (listwise)	98					

Otázka č. 5 – Co podle Vás znamená střídavá péče? (stručně)

Tabulka 18: Definice střídavé péče

Odpověď	Počet respondentů
<i>správná odpověď</i>	56
<i>nepřesná odpověď</i>	35
<i>špatná odpověď</i>	0
<i>nevyplněno</i>	7

Tato otázka měla za cíl zjistit, zda jsou zástupci odborné veřejnosti o střídavé péči informováni, zda tuto možnost porozvodového uspořádání péče o dítě znají. Přesnou definici střídavé péče uvedlo 56 respondentů, 35 respondentů ji popsal nepřesně – ve valné většině se respondent zapomněl zmínit, v jakých časových intervalech se rodiče v péči o dítě mohou střídat. Špatná odpověď na tuto otázku se neobjevila ani jednou, 7 respondentů na ni neodpovědělo. Lze tedy říci, že střídavou péčí znalo a dokázalo s různou mírou přesnosti definovat celkem 91 z 98 respondentů.

Otázka č. 6 – Setkal(a) jste se během Vaší praxe s tím, že by rodiče zvažovali střídavou péči o dítě?

Z 98 odborníků jich 75,5% uvedlo, že se během své praxe se zvažováním střídavé péče setkali, 24,5% respondentů uvedlo, že nikoliv.

Tabulka 19: Zvažování střídavé péče

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <i>ano</i>	74	75,5	75,5	75,5
<i>ne</i>	24	24,5	24,5	100,0
Total		100,0	100,0	

Otázka č. 7 – Setkal(a) jste se během Vaší praxe s tím, že dítě bylo svěřeno do střídavé péče rodičů?

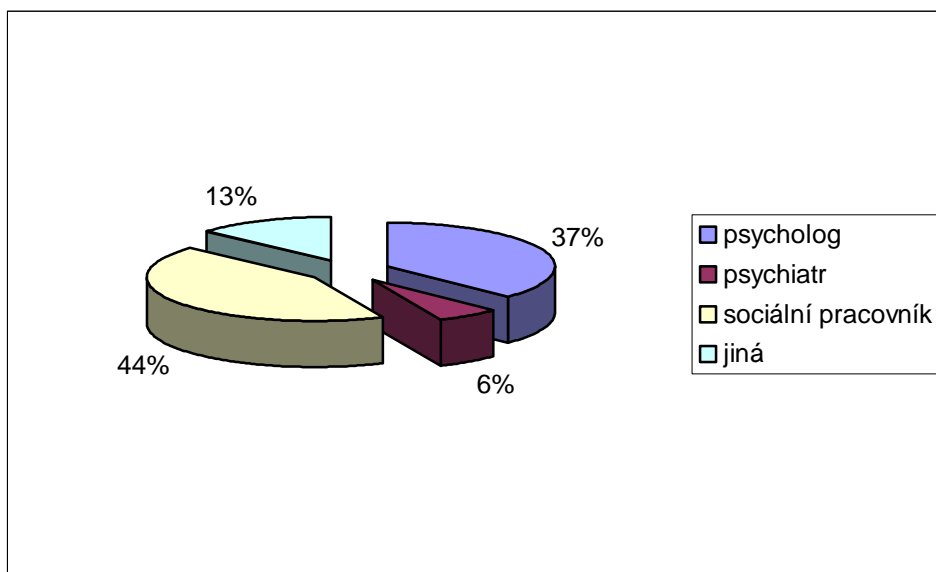
Z výsledků výzkumu je patrné, že se svěřením dítěte do střídavé péče rodičů má zkušenost 68% ze všech dotázaných odborníků, 32% respondentů se se svěřením dítěte do střídavé péče nikdy neseťkalo.

Tabulka 20: Svěření do střídavé péče

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <i>ano</i>	67	68,4	68,4	68,4
<i>ne</i>	31	31,6	31,6	100,0
Total	98	100,0	100,0	

Z množiny 67 odborníků, kteří se během praxe se svěřením dítěte do střídané péče setkali, bylo 29 (44%) sociálních pracovníků, 25 (37%) psychologů, 9 (13%) speciálních pedagogů a 4 (6%) psychiatři.

Graf 14: Zkušenost se svěřením dítěte do střídané péče podle profese

Zdroj : vlastní výzkum

Podotázka otázky č. 7 – Pokud ano, bylo toto uspořádání funkční?

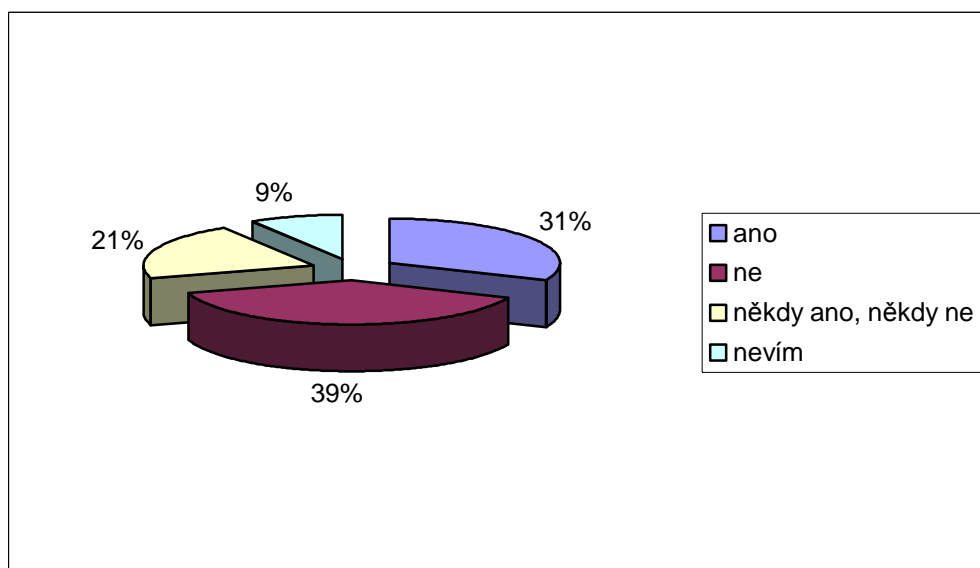
Tuto otázku nezodpovědělo 32% odborníků, kteří se během praxe nesetkali se svěřením dítěte do střídavé péče. 6% respondentů na tuto otázku nebylo schopno odpovědět. 14% dotázaných uvedlo, že v některých případech střídavá péče funkční byla, v jiných ne, 21% má se střídavou péčí kladnou zkušenost a 27% dotázaných odborníků se setkalo s tím, že se střídavá péče ukázala být nefunkční.

Tabulka 21: Funkčnost střídavé péče

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>ano</i>	21	21,4	21,4	21,4
<i>ne</i>	26	26,5	26,5	48,0
<i>někdy ano, někdy ne</i>	14	14,3	14,3	62,2
<i>nevím</i>	6	6,1	6,1	68,4
<i>nevyplněno</i>	31	31,6	31,6	100,0
Total	98	100,0	100,0	

Z množiny respondentů, kteří se se svěřením dítěte do střídavé péče rodičů setkali, tj. 67 odborníků, se 6 (9%) nedozvědělo, zda bylo uspořádání funkční, 14 (21%) mělo zkušenost s funkční i nefunkční střídavou péčí, 21 (31%) mělo kladnou zkušenost a 26 (39%) zkušenost negativní.

Graf 15: Funkčnost střídavé péče

Zdroj : vlastní výzkum

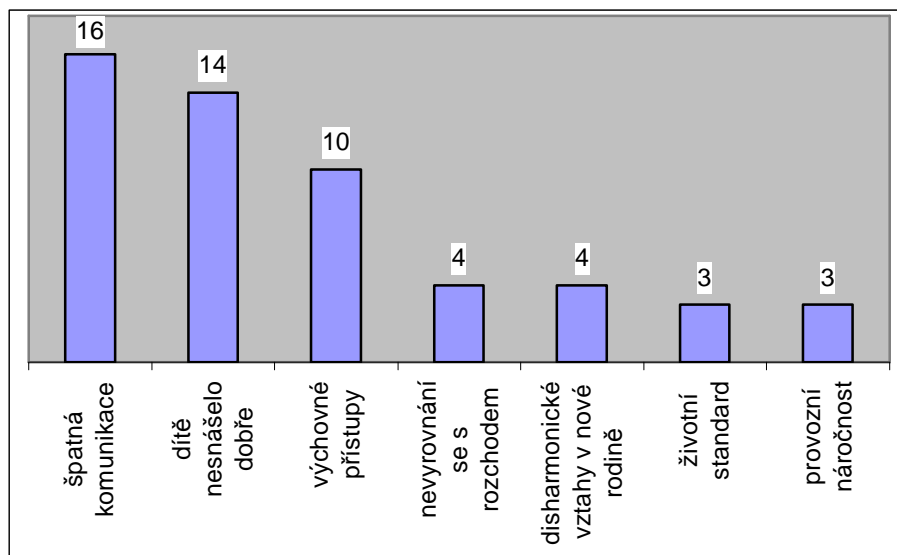
Podotázka otázky č. 7 – Pokud nebylo funkční, z jakého důvodu?

Tabulka 22: Příčiny nefunkční střídavé péče

Důvod nefunkčnosti	Počet respondentů
<i>špatná komunikace, hostilní postoje rodičů</i>	16
<i>dítě střídavou péčí nesnášelo dobře (změny chování, nálady)</i>	14
<i>rozdílné výchovné přístupy</i>	10
<i>rodiče nebyli vyrovnaní z rozchodem</i>	4
<i>disharmonické vztahy v nové rodině rodiče</i>	4
<i>rozdílný životní standard rodičů</i>	3
<i>provozní náročnost</i>	3
<i>jeden z rodičů si našel nového partnera</i>	2
<i>nízký věk dítěte</i>	2
<i>neshody v zásadních otázkách týkajících se dítěte</i>	1
<i>jeden z rodičů byl ke střídavé péči donucen</i>	1

5 odborníků uvedlo, že zpočátku byla střídavá péče funkční, zhruba po dvou letech ale přešlo dítě do péče jednoho z rodičů právě kvůli problémům, které během této doby vyvstaly. Nejčastěji odborníci zmiňovali špatnou komunikaci a nepřátelské postoje rodičů, kteří se původně domnívali, že se budou schopni v zájmu dítěte dohodnout, v průběhu několika let ale dospěli k závěru, že bude lepší svěřit dítě do péče pouze jednomu z nich. Tento důvod uvedli celkem v 16 případech. 14 respondentů uvedlo, že dítě nesnášelo střídavou péčí dobře, změnila se jeho nálada a chování, jeden respondent měl dokonce zkušenost s pokusem o suicidium u dítěte. Podle zástupců odborné veřejnosti tyto děti uváděly, že mají pocit, jako by neměly žádný domov, připadaly si jako věc, kterou si rodiče mezi sebou předávají. Často zastoupený byl také problém s nejednotným přístupem rodičů ve výchově, který uvedlo 10 respondentů a který byl také důvodem rozpadu tohoto uspořádání.

Graf 16: 7 nejčastějších příčin nefunkčnosti střídavé péče

Zdroj : vlastní výzkum

Otázka č. 8 – Myslíte si, že střídavá péče jako jedna z forem porozvodového uspořádání péče o dítě je pro dítě vhodná?

Z tabulky vyplývá, že 21% zástupců odborné veřejnosti se domnívá, že střídavá péče je pro děti vhodná, dalších 14% se přiklání k tomu, že je pro děti spíše vhodná. Obě skupiny respondentů však ke svým odpovědím v drtivé většině připsaly, že ji považují za vhodnou či spíše vhodnou pouze v případě splnění určitých podmínek, jako blízkost bydlišť obou rodičů, vhodný věk dítěte, vyzrálost rodičů a jejich schopnost dohodnout se smírně v zájmu dítěte apod.

Na druhou stranu 10% respondentů se přiklání k variantě „spíše ne“ a 25% si myslí, že tato forma porozvodového uspořádání péče o děti není pro děti vhodná.

27% respondentů zvolilo možnost „jiné“, kde měli prostor pro vyjádření vlastního názoru na danou otázku. Většinou zde uváděli, že je to velice individuální, vždy je nutné posoudit konkrétní případ. Jako druhý nejčastější se objevoval názor, že záleží na tom, zda jsou rodiče schopni spolu bezkonfliktně komunikovat a zda se shodnou na jednotném výchovném přístupu. Dále se objevovaly názory, že záleží na povaze a věku dětí a také na emoční, sociální a osobnostní vyzrálosti rodičů.

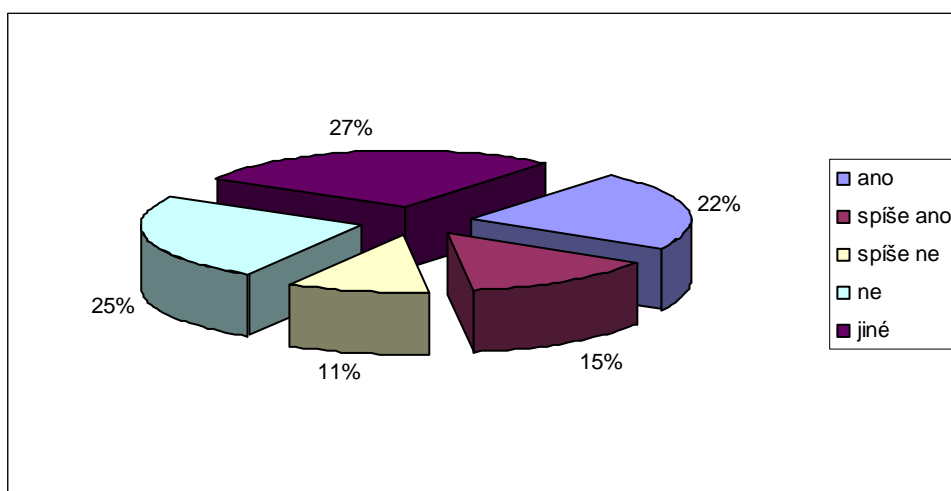
3% respondentů na danou otázku neodpověděla.

Tabulka 23: Vhodnost střídavé péče

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
<i>ano</i>	21	21,4	21,4	21,4
<i>spíše ano</i>	14	14,3	14,3	35,7
<i>spíše ne</i>	10	10,2	10,2	45,9
<i>ne</i>	24	24,5	24,5	70,4
<i>jiné</i>	26	26,5	26,5	96,9
<i>nevyplněno</i>	3	3,1	3,1	100,0
Total	98	100,0	100,0	

21 (22%) z 95 respondentů, kteří na danou otázku odpověděli, zvolilo možnost „ano“, 14 (15%) odborníků uvedlo, že „spíše ano“. 24 (25%) zástupců odborné veřejnosti si myslelo, že střídavá péče není pro děti vhodná a 10 (11%) se přiklání k variantě „spíše ne“. 26 (27%) dotázaných zvolilo možnost „jiné“.

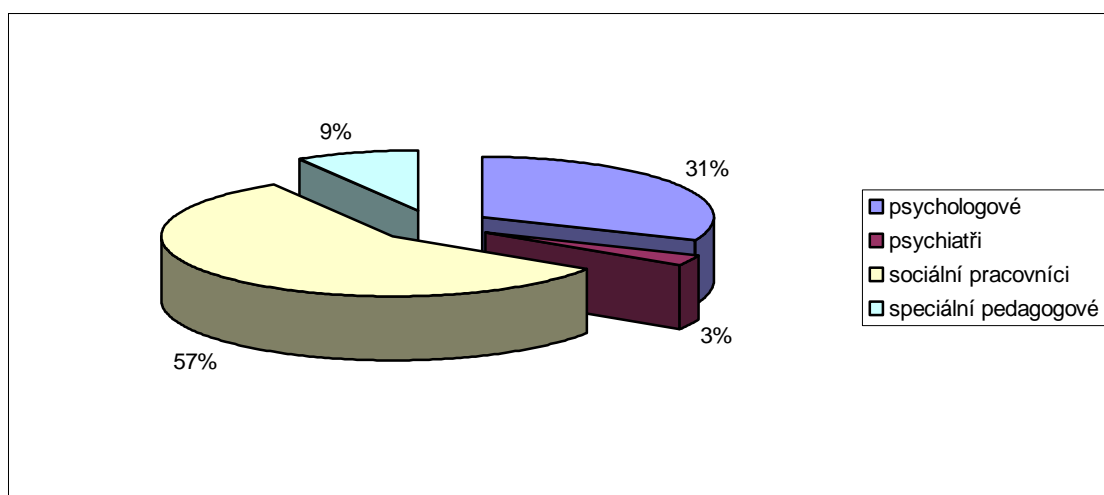
Graf 17: Vhodnost střídavé péče

Zdroj : vlastní výzkum

Ze 35 zástupců odborné veřejnosti, kteří na otázku odpověděli „ano“ nebo „spíše ano“, bylo 20 (57%) sociálních pracovníků, 11 (31%) psychologů, 3 (9%) speciální pedagogové a 1 (3%) psychiatr.

Graf 18: Vhodnost střídavé péče podle profese

Zdroj : vlastní výzkum

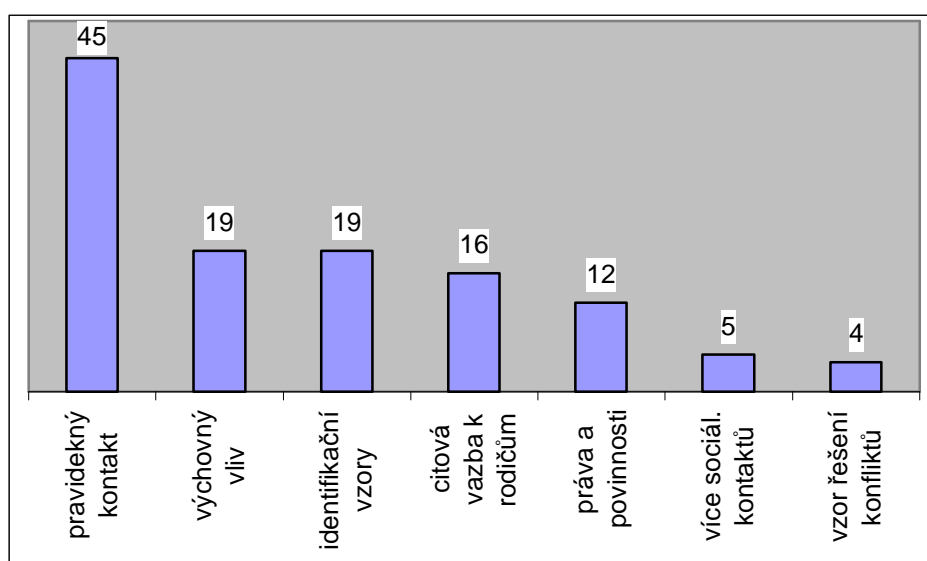
Otázka č. 9 – Jaké výhody má podle Vás střídavá péče?

Tabulka 24: Výhody střídavé péče podle odborné veřejnosti

Výhody	Počet respondentů
<i>pravidelný, stejně hodnotný kontakt s oběma rodiči</i>	45
<i>stejný výchovný vliv obou rodičů</i>	19
<i>přítomnost obou identifikačních vzorů ve výchově</i>	19
<i>zachována citová vazba k oběma rodičům</i>	16
<i>stejná práva a povinnosti pro rodiče</i>	12
<i>více sociálních kontaktů (vrstevníci, širší rodina,...)</i>	5
<i>vzor řešení konfliktů do budoucího života</i>	4
<i>odpovědnost a starosti jsou rozděleny mezi oba rodiče</i>	3
<i>dítě netrpí pocitem zodpovědnosti za rozchod rodičů</i>	2

Zástupci odborné veřejnosti na střídané péči nejvíce oceňovali, že je zachován stejně hodnotný kontakt s oběma rodiči. Tuto výhodu uvedlo 45 respondentů. 19 zástupců odborné veřejnosti spatřovalo výhodu v tom, že je zachován stejný výchovný vliv obou rodičů, 19 jich uvedlo, že výhodou je přítomnost obou identifikačních vzorů ve výchově. Další respondenti spatřovali výhodu v tom, že dítě má možnost zachovat si stejnou citovou vazbu k oběma rodičům, tato výhoda byla uvedena v 16 případech. 12 zástupců odborné veřejnosti poukázalo na to, že střídaná péče znamená stejná práva a povinnosti pro rodiče. Jako další výhody respondenti uváděli více sociálních kontaktů dítěte, schopnost rodičů domluvit se jako vzor řešení konfliktů do budoucího života, dále to, že odpovědnost a starosti jsou rozděleny mezi oba rodiče, a dvakrát se objevil názor, že dítě netrpí pocitem zodpovědnosti za rozchod rodičů.

Graf 19: 7 nejčastěji uváděných výhod

Zdroj : vlastní výzkum

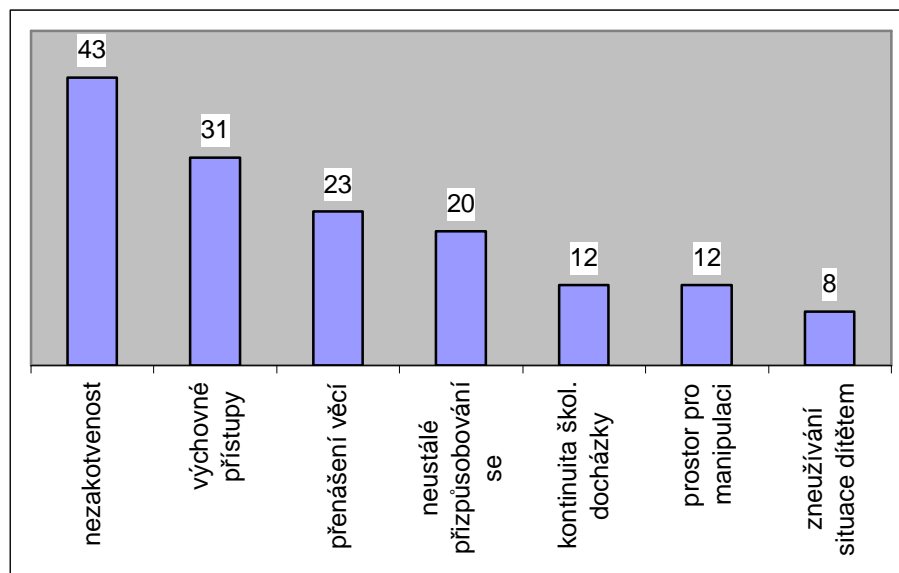
Otázka č. 10 – Jaké nevýhody má podle Vás střídavá péče?

Tabulka 25: Nevýhody střídavé péče podle odborné veřejnosti

Nevýhody	Počet respondentů
<i>nestálost domova, nezakotvenost, ztráta pocitu bezpečí a jistoty</i>	43
<i>rozdílné výchovné přístupy</i>	31
<i>neustálé přenášení věcí</i>	23
<i>nutnost neustálého přizpůsobování se odlišnému prostředí</i>	20
<i>chybějící kontinuita ve školní docházce, mimoškolních aktivitách, v kontaktu s vrstevníky</i>	12
<i>prostor pro manipulaci s dítětem, očerňování druhého rodiče</i>	12
<i>dítě se může naučit situace zneužívat ve svůj prospěch</i>	8
<i>problémy s navazováním vztahů s novým partnerem rodiče</i>	5
<i>finančně a organizačně náročné řešení</i>	3
<i>dítě může strádat nepřítomností druhého rodiče se kterým zrovna nežije</i>	2

Jako největší problém respondenti hodnotili nestálost domova, nezakotvenost a ztrátu pocitu bezpečí a jistoty, a sice ve 43 případech. Druhou největší nevýhodu střídavé péče viděli v riziku uplatňování rozdílných výchovných přístupů, které mohou dítě mást a stresovat. 23 respondenti spatřovali nevýhodu v nutnosti neustálého přenášení věcí, 20 zástupců odborné veřejnosti uvádělo jako nevýhodu nutnost neustálého přizpůsobování se odlišnému prostředí. Až na pátém místě se objevily obavy, že dítěti bude chybět kontinuita ve školní docházce, mimoškolních aktivitách a v kontaktu s vrstevníky. Tento názor se objevil ve 12 případech. Další respondenti uváděli riziko, že se dítě naučí situaci využívat ve svůj prospěch, jiní, že bude mít problémy s navazováním vztahů s novým partnerem rodiče, další uváděli, že střídavá péče je řešení finančně a organizačně náročné, a dvakrát se objevil názor, že dítě může strádat dlouhou nepřítomností druhého rodiče se kterým zrovna nežije, nejčastěji matky.

Graf 20: 7 nejčastěji uváděných nevýhod

Zdroj : vlastní výzkum

5. DISKUSE

Ačkoliv možnost svěřit dítě po rozvodu do střídavé péče byla uzákoněna již před devíti lety, je stále velice diskutovaným tématem. Odbornou veřejnost rozděluje na dva tábory, má totiž své příznivce i radikální odpůrce. O vlivu rozvodu na děti máme k dispozici nepřeberné množství výzkumů i kasuistických studií, o katamněze střídavé péče ale žádné podobné výzkumy nemáme (23). Efekt střídavé péče tedy u nás dosud nebyl prokázán žádným reprezentativním výzkumem (20). Během realizace svého výzkumu jsem se mezi odbornou veřejností setkala s poměrně vstřícným přijetím, v několika případech jsem dokonce byla požádána o zpětnou vazbu. Je tedy vidět, že samotné odborníky, kteří se se střídavou péčí v rámci svého oboru alespoň okrajově setkávají, je tato problematika aktuálním tématem.

Samotný výzkum potvrdil, že 68% oslovených odborníků má se střídavou péčí nějakou zkušenost, přičemž 31% z nich uvedlo, že toto řešení porozvodové situace bylo funkční, 21% se setkala s funkční i nefunkční střídavou péčí, 9% respondentů nemělo informace o tom, jak se situace v rodině se střídavou péčí vyvíjela. 39% dotázaných však uvedlo, že má zkušenost negativní (graf 15). Podle informací, které jsem během realizace výzkumu od respondentů získala, se v těchto rodinách fungování střídavé péče rozpadlo vždy zhruba po dvou letech. Důvody nejčastěji byla nedostatečná komunikace mezi rodiči, kteří se původně domnívali, že budou schopni se v zájmu dítěte domluvit, čas ale ukázal opak. S nefunkční střídavou péčí se odborníci setkali tam, kde byla jedním z rodičů vynucena. Jak uvádí Sklenaříková, D. (26), v praxi se stále častěji lze setkat s vynucováním střídavé výchovy jedním z rodičů, nejčastěji otců, kteří se dožadují, aby soud i proti vůli matky o střídavé výchově rozhodl. Zkušenosti odborníků však potvrzují, že hlavním předpokladem úspěšnosti tohoto řešení je to, aby s ním oba souhlasili a byli přesvědčeni o tom, že je tato forma porozvodového uspořádání pro dítě nejvhodnější. Dalším důvodem bylo například to, že si jeden z rodičů našel nového partnera a střídavá péče přestala být vyhovujícím porozvodovým řešením. V některých případech rodiče shledali střídavou péčí náročnou na realizaci a rozhodli se raději pro klasické porozvodové uspořádání. Dotázaní také uváděli příklady dětí, které střídavou péčí nesnášely dobře, ať už z důvodu velmi nízkého věku nebo proto, že se necítily

nikde doma, měly pocit, jako by byly neustále na cestách. Některé děti dokonce zažívaly pocit, jako by se rodiče nemohli dočkat, až je předají do péče druhého. Jeden respondent měl dokonce zkušenost s pokusem o suicidium u dítěte, které nezvládalo zátěž spojenou s neustálým střídáním dvou odlišných prostředí.

Jak se ukázalo, také laická veřejnost ví o možnosti svěřit dítě do střídavé péče rodičů. Jak vyplynulo z výzkumu, pouze 16% dotázaných o této možnosti nikdy neslyšelo (graf 1). Z těch, kteří uvedli, že o této formě porozvodového uspořádání vědí, však ve svém okolí zná někoho, kdo má dítě ve střídavé péči, pouhých 26% respondentů. To potvrzuje fakt, že střídavá péče u nás zatím není rozšířená, což vyplývá i z výsledků mého výzkumu. Ani jeden rozvedený, který se výzkumu účastnil, totiž neměl dítě ve střídavé péči a ani v jednom případě nebylo dítě svěřeno otcí. Toto zjištění odpovídá faktu, že svěřování dítěte do péče rodičů je stále ovlivněno kultem mateřství, na základě kterého se předpokládá, že péče matky je pro dítě nenahraditelná. Tyto stereotypy v povědomí veřejnosti přetrvávají, přestože mnohé výzkumy potvrdily stejné schopnosti otců v péči o děti a jejich vliv na vývoj dětí. Stereotypy potvrzují výsledky výzkumu popisovaného Maříkovou, H. (9). V rámci tohoto výzkumu měli respondenti uvést, zda souhlasí s tímto tvrzením: „Rozvedou-li se manželé, je správné svěřit děti do výchovy vždy matce.“ Ukázalo se, že s tímto tvrzením souhlasilo 20% dotázaných, spíše souhlasilo 26% respondentů. Těch, kteří určitě nesouhlasili, bylo pouhých 10%, 18% dotázaných s výrokem spíše nesouhlasilo. Ukázal se také další zajímavý fakt, a sice, že s výrokem určitě souhlasilo mnohem více žen než mužů. Bylo jich 30% oproti 10% mužských respondentů. Postoj žen může být vnímán jako obrana jejich výlučné pozice proti mužům, kteří se jim tuto pozici snaží vzít.

Pokud se zaměřím na názory respondentů týkající se vhodnosti střídavé péče, zjistím, že 37% zástupců laické veřejnosti se domnívá, že střídavá péče je pro děti spíše vhodným porozvodovým uspořádáním, 63% laiků si myslí, že vhodná není (graf 9). Co se týče odborné veřejnosti, 37% respondentů odpovědělo, že střídavá péče je vhodná, popř. spíše vhodná. Za nevhodnou nebo spíše nevhodnou ji považovalo 36% respondentů. Zbýlých 27% odborníků však nebylo schopných jednoznačně odpovědět, zvolili proto variantu „jiné“, kde měli možnost podrobněji se k dané otázce vyjádřit

(graf 17). Většinou uváděli, že je to velice individuální, vždy je nutné posoudit konkrétní případ. Jako druhý nejčastější se objevoval názor, že záleží na tom, zda jsou rodiče schopni spolu bezkonfliktně komunikovat a zda se shodnou na jednotném výchovném přístupu. Dále se objevovaly názory, že záleží na povaze a věku dětí a také na emoční, sociální a osobnostní vyzrálosti rodičů. Je tedy možné říci, že postoje laické a odborné veřejnosti se do jisté míry liší, což potvrzuje hypotézu č. III. Zatímco hlasy pro střídavou péči byly u obou skupin vyrovnané, proti střídavé péči se vyjádřilo 63% laiků, kdežto mezi odborníky to bylo pouhých 36%. Zbýlých 27% připouští, že střídavá péče vhodná být může, a to za splnění určitých podmínek. Nedá se ale říci, že by střídavá péče byla odborníky považována jednoznačně za vhodnou, jak předpokládala hypotéza č. I.

Mezi odborníky jsem se v jednom případě setkala s názorem, kdy střídavou péči dotázaný považoval za vhodnou pouze v případě, že by dítě žilo v jednom domě a rodiče se u něj střídali. Toto řešení by zamezilo problémům vzniklým s nutností neustálého přenášení věcí či nutností pořídit dítěti dvojí vybavení, zabránilo by také případným psychickým problémům u citlivějších dětí, které špatně snášejí pocit, že vlastně nikde nejsou doma.

Warshak, R. (34) ve své knize popisuje výzkum zaměřený právě na vhodnost a dopady střídavé péče na dítě. Podle výsledků tohoto výzkumu neměly děti ve střídavé péči více potíží v oblasti citů i chování než děti ve výhradní péči, avšak neměly ani problémů méně. Základním zjištěním tedy je, že společná péče nemá negativní důsledky, které předpovídají její kritici, nevede však automaticky ani k lepšímu přizpůsobení. Podle těchto studií tedy typ porozvodového uspořádání hraje menší roli v tom, zda dítě bude úzkostné, depresivní či agresivní než pět faktorů, kterými jsou: kvalita vztahů rodiče k dítěti a rodičů k sobě navzájem, pravidelný kontakt dítěte s oběma rodiči, psychologický status rodičů, počet změn v životě dítěte atd. To přímo koresponduje s jiným zjištěním, a sice s tím, že konflikt rodičů má na děti destruktivnější vliv než samotné odloučení. Negativní důsledky totiž podle tohoto zjištění vyplývají spíše z atmosféry před rozvodem než ze samotného rozvodu. Dítěti nejvíce prospívá, když je konflikt mezi rodiči pouze minimálně zjevný a navenek

projevovaný a je maximální shoda v tom, jak dítě vychovávat, přičemž oba jsou dítěti neustále k dispozici a přiměřeně se o něj zajímají (25). Jiný výzkum prokázal, že děti ze střídavé péče měly zpravidla vyšší míru sebeúcty. Tyto děti totiž netrpěly pocitem, který je u dětí svěřených do výhradní péče poměrně častý, a sice, že ho druhý z rodičů nemá rád nebo že tuto situaci samo zavinilo (34). Bohužel, jak již bylo zmíněno, v České republice zatím neexistuje žádná studie na toto téma, se kterou by výše zmíněná tvrzení bylo možné porovnat.

Střídavá péče má své příznivce i mezi známými českými odborníky. Např. psychologka Špaňhelová, I. (29) je toho názoru, že při střídavé péči dítě samo vstupuje více zkušené do svého vlastního manželství, protože prožilo zkušenost s oběma rodiči, má se o co opřít, z čeho vycházet. Podle ní má tato negativní zkušenost z rozvodu rodičů mnoho kladných prvků pro dítě samotné. Při střídavé péči má podle autorky dítě přirozený vztah a důvěru v autoritu, vytváří se totiž přirozený vztah s autoritou mužskou i ženskou. I Matějček, Z. (15) uvádí, že ve většině případů je pro dítě životní výhodou, zůstanou-li mu i po rozvodu oba rodiče zachováni a jestliže si sami vědomí svého rodičovství zachovají. Podle něj si dítě zvykne žít docela dobře ve dvou různých světech, pokud se mu nepřátelsky nemíchají. To opět potvrzuje myšlenku, že nejdůležitější při rozvodu je to, aby se rodiče nechovali nepřátelsky k sobě navzájem a nesnažili se dítě proti druhému ovlivnit. Podle Matějčka, Z. (12) může ztráta kontaktu s otcem pro dítě znamenat ztrátu významného zdroje socializačních podnětů a následné ochuzování jeho sociálního vývoje. Jak již bylo popsáno v teoretické části práce, při svěřením dítěte do výhradní péče, nejčastěji matky, bývá zpravidla omezen, nebo zcela přerušen kontakt otce s dítětem. Střídavá péče jako alternativní řešení by mohla pomoci tuto nerovnováhu napravit. Jak již bylo diskutováno, rodiče se však na této formě porozvodové péče musejí shodnout, musejí být také osobnostně určitým způsobem vybaveni a v neposlední řadě musejí být přesvědčeni, že i ten druhý je dobrým rodičem.

Zajímavým zjištěním bylo, jak se postoje laické veřejnosti liší podle pohlaví, rodinného stavu a toho, zda jsou sami rodiči. Jak se ukázalo, z těch, kteří považovali střídavou péči za vhodnou, bylo 59% mužů, žen ale jenom 41% (graf 10). Z dotázaných, kteří by po rozvodu o střídavou péči sami měli zájem, bylo 55% mužů, ženy tvořily

45% (graf 5). Vezmeme-li v úvahu stav dotázaných, zjistíme, že nejvíce respondentů, kteří považují střídavou péči za vhodnou, bylo svobodných, tito tvořili 86%, 14% bylo vdaných nebo ženatých, ukázalo se ale, že žádný z rozvedených respondentů tuto formu porozvodového uspořádání za vhodnou nepovažuje (graf 11). Zajímavé bylo i zjištění názoru respondentů, kteří jsou rodiči. 91% z nich si totiž nemyslí, že by střídavá péče byla pro děti vhodná, za vhodnou ji považuje pouze 9% z nich (graf 12).

U odborné veřejnosti se postoje lišily podle profese, kterou respondenti vykonávali. Nejvíce z těch, kteří střídavou péči považovali za vhodnou nebo spíše vhodnou, bylo sociálních pracovníků, tvořili 57%. Druhou nejpočetnější skupinou byli psychologové, kteří tvořili 31%, pouze 9% speciálních pedagogů a 3% dětských psychiatrů považovalo tuto formu porozvodového uspořádání za vhodnou (graf 18). To pravděpodobně vyplývá z rozdílných zkušeností pramenících ze zaměření jednotlivých profesí. Zatímco sociální pracovníci se setkávají s případy funkční i nefunkční střídavé péče a jejich práce spočívá v provázení rodin v období rozvodového řízení a následného občasného sledování situace v rodinách, k ostatním skupinám odborníků přicházejí děti, u kterých se již problémy objevily, je tedy větší pravděpodobnost, že se tito odborníci setkají spíše s negativními než pozitivními dopady střídavé péče na dítě.

Můj výzkum potvrdil, že jak odborná, tak i široká veřejnost vidí v této formě porozvodového uspořádání spoustu výhod i nevýhod. Po vyhodnocení odpovědí na otázku, které měly zjistit, jaké výhody a nevýhody respondenti ve střídavé péči spatřují, jsem zjistila, že jak odborníci, tak laická veřejnost nacházejí přibližně stejné výhody i nevýhody, přičemž laičtí respondenti našli o čtyři výhody a čtyři nevýhody více než zástupci veřejnosti odborné. Co se týče výhod, odpovědi odborné i laické veřejnosti byly velice podobné, mezi nejčastěji zmiňovanými výhodami se objevilo, že dítě si zachová pravidelný, stejně hodnotný kontakt s oběma rodiči, dále přítomnost obou identifikačních vzorů ve výchově a v neposlední řadě to, že je zachován stejný výchovný vliv obou rodičů (graf 7, graf 19). Zaměříme-li se na nevýhody, které respondenti uváděli, zjistíme, že na první místo obě skupiny respondentů zařadily nestálost domova, nezakotvenost, ztrátu pocitu bezpečí a jistoty. Zatímco odborníci hned na druhé místo, co se četnosti týče, zařadili rozdílné výchovné přístupy (graf 20),

laičtí respondenti se nejvíce obávali toho, že střídavá péče dítěti naruší kontinuitu školní docházky, mimoškolních aktivit a způsobí problémy v kontaktech s vrstevníky (graf 8). Podle mého názoru však tato obava pramení z nedostatečné informovanosti o střídavé péči. Jednou z hlavních podmínek svěřením dítěte do střídavé péče je totiž blízkost bydlišť rodičů, která umožňuje dítěti docházet stále do stejné školy, do stejných kroužků a stýkat se se svými kamarády (23). Pravdou ale je, že ani tato základní podmínka, stejně jako podmínka vhodného věku dítěte, nebývá vždy splněna. Během svého výzkumu jsem se setkala s odborníkem, který měl zkušenost s tím, že dítě bylo svěřeno do střídavé péče i v případě, že rodiče žili ve dvou poměrně vzdálených městech. Dítě tak muselo pravidelně měnit nejen školu, ale muselo se smířit s tím, že nějakou dobu neuvidí svoje kamarády. V jiném případě bylo do střídavé péče svěřeno velice malé dítě, které trpělo odloučením od matky a přizpůsobování se nové situaci mu trvalo několik dní. Domnívám se však, že tyto ojedinělé případy pramení z chybného pochopení podstaty střídavé péče, ve většině případů jsou základní podmínky pro úspěšnou střídavou péči splněny. Jako v pořadí třetími laiky nejčastěji uváděnými nevýhodami byla nutnost neustálého přizpůsobování se odlišnému prostředí a rozdílné výchovné přístupy, odborná veřejnost na třetí místo vyzdvihla nutnost neustálého přenášení věcí, na čtvrtém místě se objevila nutnost neustálého přizpůsobování se odlišnému prostředí.

- **Hypotézu č. I** výsledky mého výzkumu **nepotvrdily**. Z výše popsaných výsledků není možné jednoznačně říci, že by odborná veřejnost považovala toto porozvodové uspořádání péče o dítě za vhodné.
- **Hypotéza č. II**, která vyjadřovala domněnku, že laická veřejnost není o této možnosti porozvodového uspořádání péče o dítě dostatečně informována, byla pomocí výsledků mého výzkumu **potvrzena**.
- **Hypotézu č. III** výše uvedené výsledky také **potvrdily**. Bylo prokázáno, že skutečně existují rozdíly mezi postoji laické a odborné veřejnosti k dané problematice.

6. ZÁVĚR

Rozvod v životě dítěte vždy znamená radikální změnu a narušení dosud zaběhnutých stereotypů. Záleží už jen na rodičích, jak se k situaci postaví, zda se nechají unést neshodami a zlobou nebo se pokusí v zájmu dítěte negativní emoce ovládnout a rozhodnou se spolupracovat. V tomto případě mají možnost využít institutu střídavé péče, která je alternativním řešením porozvodové situace a snaží se vyrovnat nerovnováhu ve styku dítěte s rodiči, která po rozvodu často vzniká.

Moje práce je pokusem o přispění do výzkumu u nás poměrně nové a dosud neprobádané problematiky střídavé péče. Naznačuje oblast dalšího možného zkoumání v oblasti dané problematiky, která je vzhledem k nedostatečnému množství výzkumů a studií na toto téma poměrně široká. Domnívám se, že by se případné výzkumy mohly zaměřit na popis přínosu střídavé péče pro děti a její případný negativní dopad na ně.

Praktická část práce popisuje, jaké výhody a nevýhody ve střídavé péči spatřují odborníci a laická veřejnost, dále to, jaké názory mají obě skupiny respondentů na tuto formu porozvodového uspořádání, zda je podle nich střídavá péče spíše vhodná či nikoliv. Popisuje také zkušenosti odborníků, kteří se v rámci své praxe s touto problematikou setkali. Tímto jsem splnila vytyčený cíl mé diplomové práce. Výsledky výzkumu potvrdily dvě ze tří stanovených hypotéz.

Práce by měla sloužit jako zpětná vazba zainteresovaným odborníkům, bude využita pro potřeby Krizového centra pro děti a rodinu v Českých Budějovicích. Výsledky tak umožní zlepšení informovanosti nejen odborné, ale i laické veřejnosti.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006. 125 s. ISBN 80-246-1089-2.
2. BEDNÁŘOVÁ, Zdena a kol. *Domácí násilí. Manuál ke kurzům*. Praha: ACORUS, 2003. 126 s.
3. ČERNÁ, Petra. *Rozvod, otcové a děti* [online]. Publikováno 26.7.2000 [cit. 2006-10-27]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=25>.
4. DE SINGLY, Francois. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.
5. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Dotisk 3. vydání. Praha: Karolinum, 2002. 375 s. ISBN 80-246-0139-7.
6. DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. 1. vydání. Praha: MPSV ČSR - Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů Praha, 1986. 81 s.
7. GLASOVÁ, Mária. Očekávání vkládaná do partnerství. In *Rodinná politika jako podpora angažovaného rodičovství. Sborník z česko-německo-rakouské konference*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2006. s. 58-66.
8. HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Opravený dotisk 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
9. MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999. 110 s. ISBN 80-85950-69-3.
10. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. 3. vydání. Praha: Portál, 2003. 109 s. ISBN 80-7178-006-5.
11. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 99 s. ISBN 80-85282-83-6.
12. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
13. MATĚJČEK, Zdeněk – DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

14. MATĚJČEK, Zdeněk – DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres*. 1. vydání. Praha: Galén, 1994. 215 s. ISBN 80-85824-06-X.
15. MATĚJČEK, Zdeněk – DYTRYCH, Zdeněk. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vydání. Praha: H&H, 1992. 16 s. ISBN 80-85467-53-4.
16. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 125 s. ISBN 80-901424-7-8.
17. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní zpráva o rodině* (zkrácená verze). Praha, 2004. s. 30.
18. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 251 s. ISBN 80-86429-05-9.
19. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Dotisk 1. vydání. Praha: Academia, 2000. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
20. NOVÁK Tomáš. Rozvodové poradenství dnes. *Psychologie DNES*, 2005, roč. 11, č. 12. s. 24-25.
21. PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000. 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
22. *Porodnost a plodnost 2001 – 2005* [online]. Publikováno 1.12.2006 [cit. 2007-3-28]. Dostupné z:
[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/360034ASED/\\$file/400806a1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/360034ASED/$file/400806a1.pdf).
23. PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Slušný rozvod*. 1. vydání. Brno: ERA, 2002. 114 s. ISBN 80-86517-25-X.
24. ROBACK, Karin – HOJER, I. The Best Interest of the Child in Custodial Controversies. In *Children and Youth in Emerging and Transforming Societies. Program and Abstracts*. Oslo: University of Oslo. Faculty of Education, 2005. s. 299.
25. SCHAFFER, Rudolph. *Rozhodujeme o dětech: Psychologické otázky a odpovědi*. 1. vydání. Praha: MPSV, 1994. 264 s. ISBN 80-85529-10-6.
26. SKLENAŘÍKOVÁ, Dagmar. *Vliv zákona o rodině na realizaci úpravy rodičovské zodpovědnosti* [online]. [cit. 2007-3-18]. Dostupné z:
http://is.muni.cz/th/103827/fss_m/Diplomova_prace.pdf.

27. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.
28. STUDENOVSKÝ, Petr. *Střídavá, společná péče a její aplikace v praxi*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Katedra preklinických a klinických oborů, 2003. 87 s. Vedoucí diplomové práce Prof. MUDr. Miloš Velemínský, Csc.
29. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*, 2005, roč. 4, č. 5, s. 1-5.
30. *Ústavní zákon ČR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky* [online]. [cit. 2007-2-10]. Dostupné z: <http://sweb.cz/ustavaceskerepubliky/>.
31. VANÍČKOVÁ, Eva – HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana – PROVAZNÍKOVÁ, Hana. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1995. 64 s. ISBN 80-7184-008-4.
32. VARGOVÁ, Branislava. Násilí a syndrom zavrženého rodiče. *Psychologie DNES*, 2006, roč. 12, č. 2, s. 37-39.
33. VÝROST, Josef – SLAMĚNÍK, Ivan a kol. *Aplikovaná sociální psychologie I: Člověk a sociální instituce*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. 384 s. ISBN 80-7178-269-6.
34. WARSHAK, Richard. *Revoluce v porozvodové péči*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. 240 s. ISBN 80-7178-089-8.
35. WARSHAK, Richard. *Rozvodové jedy*. 1. vydání. Praha: TRITON, 2003. 390 s. ISBN 80-7254-439-X.
36. YABLONSKY, Lewis. *Otcové & synové*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. 221 s. ISBN 80-7178-075-8.
37. *Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod* [online]. [cit. 2007-2-10]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/listina-zakladnich-prav-a-svobod/hlava4.aspx>.
38. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. In *Rodinné právo podle stavu k 9.5.2006*. Ostrava: Sagit, 2006. s. 5-22.

39. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád [online]. [cit. 2007-2-10]. Dostupné z: <http://www.exekutori-online.cz/files/laws/99-1963.pdf>.
40. Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte. In *Rodinné právo podle stavu k 9.5.2006*. Ostrava: Sagit, 2006. s. 5-94.
41. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. In *Rodinné právo podle stavu k 9.5.2006*. Ostrava: Sagit, 2006. s. 33-81.
42. ZINNER, Roslyn. *Joint Physical Custody: Smart Solution or Problematic Plan?* [online]. [cit. 2006-11-10]. Dostupné z: [http:// www.peopleslaw.org/holistic/Information%20from%20a%20family%20mediator/Joint%20Physical%20Custody.%20Smart%20Solution%20or%20Problematic%20Plan.htm](http://www.peopleslaw.org/holistic/Information%20from%20a%20family%20mediator/Joint%20Physical%20Custody.%20Smart%20Solution%20or%20Problematic%20Plan.htm).

8. KLÍČOVÁ SLOVA

rodina

rozvod

dítě

střídavá péče

laická veřejnost

odborná veřejnost

9. PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník 1

Příloha 2: Dotazník 2

DOTAZNÍK 1

Střídavá péče o děti po rozvodu – výhody a nevýhody

Dobrý den,

jmenuji se Šárka Zelená a jsem studentka Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, kde pátým rokem prezenčně studuji obor Rehabilitační péče o děti, dospělé a staré osoby. V současné době píši diplomovou práci na téma „Střídavá péče o děti po rozvodu – výhody a nevýhody“ a chtěla bych Vás požádat o pomoc při realizaci mého výzkumu. Dotazník, který máte v ruce, je anonymní a bude použit výhradně pro účely mé diplomové práce.

Dotazník má 14 otázek a dvě podotázky. Tam, kde jsou uvedeny možnosti, zakroužkujte jednu správnou. U otázek, u kterých možnosti uvedeny nejsou, vypište, prosím, vlastními slovy.

1. Jste: a) muž
b) žena

2. Věk:

3. Nejvyšší dosažené vzdělání: a) základní
b) vyučen
c) vyučen s maturitou
d) středoškolské
e) vyšší odborné
f) vysokoškolské
g) jiné:

4. Stav: a) svobodný(á)
b) ženatý/vdaná
c) rozvedený(á)
d) jiný:.....

5. Máte děti? a) ano
b) ne

6. V případě, že jste rozvedený(á) a máte děti, byly tyto svěřeny do péče: a) matky
b) otce
c) do
střídavé
péče

(V případě, že rozvedený(á) nejste, otázku vynechte.)

7. Střídavá péče znamená, když:
- a) Dítě žije trvale s jedním z rodičů a s druhým tráví některé víkendy, popř. některé dny o prázdninách.
 - b) Dítě žije trvale s jedním z rodičů, přičemž rodiče se pravidelně střídají v hlídání dítěte a v rozhodování o důležitých záležitostech týkajících se dítěte.
 - c) Dítě tráví s každým z rodičů rovnoměrně vyvážený čas, který se přibližuje poměru jedna ku jedné. Dítě tak po určitou dobu žije s matkou a následně s otcem, střídání domova může být různě časté. Rodiče se také podílejí na rozhodování o důležitých záležitostech týkajících se dítěte.
8. Víte o této možnosti porozvodového uspořádání péče o děti? a) ano
b) ne
9. Znáte ve svém okolí někoho, kdo má dítě(děti) ve střídavé péči? a) ano
b) ne
10. Domníváte se, že v ČR je do střídavé péče svěřováno: a) méně než 4% dětí
b) 4% - 10% dětí
c) 10% - 20% dětí
11. Měl(a) byste v případě rozvodu zájem o svěřování dítěte do střídavé péče? a) ano
b) ne
12. Jaké výhody má podle Vás střídavá péče?
.....
.....
.....
.....
13. Jaké nevýhody má podle Vás střídavá péče?
.....
.....
.....
.....
14. Myslíte si, že je tato forma pro většinu dětí spíše vhodná? a) ano
b) ne

Děkuji Vám za čas strávený nad tímto dotazníkem.

DOTAZNÍK 2

Střídavá péče o děti po rozvodu – výhody a nevýhody

Dobrý den,

jmenuji se Šárka Zelená a jsem studentka Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, kde pátým rokem prezenčně studuji obor Rehabilitační péče o děti, dospělé a staré osoby. V současné době píši diplomovou práci na téma „Střídavá péče o děti po rozvodu – výhody a nevýhody“ a chtěla bych Vás požádat o pomoc při realizaci mého výzkumu. Dotazník, který máte v ruce, je anonymní a bude použit výhradně pro účely mé diplomové práce.

Dotazník má 10 otázek a čtyři podotázky. Tam, kde jsou uvedeny možnosti, zakroužkujte jednu správnou. U otázek, u kterých možnosti uvedeny nejsou, vypište, prosím, vlastními slovy.

1. Jste: a) muž
b) žena
2. Věk:
3. Jaká je Vaše profese? a) psycholog
b) psychiatr
c) sociální pracovník
d) jiná:.....
4. Jaká je délka Vaší praxe?
5. Co podle Vás znamená střídavá péče? (stručně)
.....
.....
.....
6. Setkal(a) jste se během Vaší praxe s tím, že by rodiče zvažovali střídavou péči o dítě?
a) ano
b) ne
7. Setkal(a) jste se během Vaší praxe s tím, že dítě bylo svěřeno do střídavé péče rodičů?
a) ano
b) ne
(V případě že ne, následující dvě podotázky vynechte.)

- Pokud ano, bylo toto uspořádání funkční? a) ano
b) ne
c) někdy ano, někdy ne
d) nevím

Pokud nebylo funkční, z jakého důvodu?

.....
.....
.....
.....
.....

8. Myslíte si, že střídavá péče jako jedna z forem porozvodového uspořádání péče o dítě je pro dítě vhodná?
a) ano
b) spíše ano
c) spíše ne
d) ne
e) jiné:

.....
.....
.....

9. Jaké výhody má podle Vás střídavá péče?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Jaké nevýhody má podle Vás střídavá péče?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Děkuji Vám za čas strávený nad tímto dotazníkem.